Katılım Esaslı Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Eğitim Kitabı

KATILIM ESASLI SİGORTACILIK ve BİREYSEL EMEKLİLİK

SİGORTACILIK VE ÖZEL EMEKLİLİK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU

SEDDK

İÇİNDEKİLER

I **BİRİNCİ BÖLÜM**
ARACILAR EĞİTİMİNİN AMACI 04
1.1 GİRİŞ 05
1.2. BU KİTAPÇIĞIN ÖNEMİ VE AMACI 05

II **İKİNCİ BÖLÜM**
TEMEL İSLAMİ KAVRAMLAR 06
2.1 İSLAM DİNİ 07
2.2 İSLAM DİNİNİN TEMEL KAYNAKLARI 08
2.2.1. Kur'an-ı Kerim 08
2.2.2. Sünnet 09
2.2.3. İcma 09
2.2.4. Kıyas 10
2.3. FIKIH 10
2.3.1. Şer'i Hükümler 11
2.4. FIKIH USULÜ 13

III **ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**
MUAMELAT FIKHI (EKONOMİ VE FİNANSA İLİŞKİN KURALLAR) 14
3.1. MUAMELAT FIKHI 15
3.2. SÖZLEŞME VE UNSURLARI 15
3.2.1. İcap 16
3.2.2. Kabul 16
3.2.3. Sözleşmenin Tarafları 16
3.2.4. Sözleşmenin Konusu 16
3.3. SÖZLEŞMELERDEKİ BELİRSİZLİK KONUSU 17
3.4. BELİRSİZLİK VE RİSK KAVRAMI ARASINDAKİ FARKLAR 17
3.5. SÖZLEŞMELERİN RUHU VE ŞEKLİ 18
3.6. SÖZLEŞME ÇEŞİTLERİ 19
3.6.1 Murabaha 19
3.6.2 Mudarebe 19
3.6.3 Muşâreke 20
3.6.4 Borç (Karz) 20
3.6.5 Sarf 20
3.6.6 Selem 20
3.6.7 İstisna 20
3.6.8 Kira (İcare) 20
3.6.9 Kefalet 21
3.6.10 Vekâlet 21
3.6.11 Havale 21
3.6.12 Rehin 21
3.6.13 Hibe 21
3.7. BAZI İŞLEM YASAKLARI 15

3.7. BAZI İŞLEM YASAKLARI 22
3.7.1 Faiz 22
3.7.2. Kumar 23
3.7.3. Faaliyet Alanlarındaki Yasaklar 24
3.7.4. Spekülatif İşlemler 24

IV DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HİZMET SUNUMUNDA AHLAKİ VE ETİK KURALLAR 25
4.1. TİCARET AHLAKI 26
4.2. TİCARİ VE FİNANSAL AHLAK PRENSİPLERİ 26
4.2.1 Ticari Hayata Başlarken İyi Niyet Taşımak 26
4.2.2 Kanaatkâr Olmak 27
4.2.3 Sadakat ve Doğruluğa Bağlı Olmak 27
4.2.4 Güven ve İtimat Ruhu Taşımak 27
4.2.5 İşlemlerinde İhsan ve Nasihat Sahibi Olmak 28
4.2.6 Karşı Tarafın İsteği Üzere Sözleşmeyi Feshetmek 28
4.2.7 Şüpheli Şeylerden Sakınmak 29
4.2.8 Hıyanet Etmemek ve Aldatmamak 29
4.2.9 Ürün/Hizmetin Görülen ve Görülmeyen Kusurunu Gizlememek 30
4.2.10 Ürün veya Hizmeti Fazla Övmemek ve Yalan Yere Yemin Etmemek 30
4.2.11 Eksik Tartmamak ve Ölçmemek 31
4.2.12 Pazarlık Üzerine Pazarlık Yapmamak 32
4.2.13 Gücü Yettiği Halde Borcunu Geciktirmemek 32

V BEŞİNCİ BÖLÜM
KATILIM ESASLI SİGORTACILIK VE BİREYSEL EMEKLİLİK 33
5.1 KATILIM ESASLI SİGORTACILIK UYGULAMASININ TARİHSEL SEYRİ 34
5.2. ÜLKEMİZ VE DÜNYADA KATILIM ESASLI SİGORTACILIK UYGULAMALARI 35
5.2.1. Tekâfül Modeli 35
5.2.2. Teysir Modeli 37
5.3. KATILIM ESASLI ŞİRKETLER İLE KURULUŞLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ 39
5.3.1. İslami Kurumsal Yönetişim Mekanizması 39
5.3.2. Danışma Komitesi Hizmeti Alınması 39
5.3.3. Katılım Uyum Birimi 40
5.3.4. Katılım İç Denetim Raporu 40
5.3.5. Eğitim Sınav ve Sertifikasyon Mekanizması 40
5.3.6. Gecikme Faizi ve Sözleşme Metnine ilişkin Özel Hususlar 41
5.4. KATILIM ESASLI SİGORTACILIK FAALİYETLERİ 41
5.5. KATILIM ESASLI BİREYSEL EMEKLİLİK FAALİYETLERİ 41
5.6. KATILIM ESASLI KURULUŞ FAALİYETLERİ 42
5.7. KATILIM ESASLI HESAPLAR VE YATIRIM ARAÇLARI 42

VI ALTINCI BÖLÜM
ARACILARININ MÜŞTERİLERE ANLATMASI GEREKEN HUSUSLAR 43
6.1. SİGORTA ARACILARININ ANLATMASI GEREKEN HUSUSLAR 44
6.2. BİREYSEL EMEKLİLİK ARACILARININ ANLATMASI GEREKEN HUSUSLAR 45

SEDDK

KATILIM ESASLI
SİGORTACILIK VE
BİREYSEL EMEKLİLİK

EĞİTİMİN AMACI

I. BÖLÜM

1.1. Giriş

Katılım finans alanında yetişmiş yeterli sayıda insan kaynağı ülkemiz katılım finans sektörünün en önemli ihtiyaçları arasında yer almaktadır.

Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK) tarafından yayımlanan katılım esaslı sigortacılık ve bireysel emeklilik mevzuatının ilgili hükümlerine istinaden katılım esaslı sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri özelinde hazırlanan bu eğitim kitabı ile sigorta, reasürans ve bireysel emeklilik şirketi personeli ile sigorta ve bireysel emeklilik aracılarının katılım finans alanında gelişimine ve ilgili mevzuat uyarınca düzenlenecek eğitim ve sınav programlarına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Söz konusu mevzuatta; şirket ve kuruluş personelinin katılım esaslı eğitim ve sertifika programına katılması; teknik personel unvanına sahip aracıların ve bireysel emeklilik aracılarının ise katılım esaslı şirketlerle çalışabilmesi için Sigortacılık Eğitim Merkezi ve Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından yapılacak ilgili eğitim ve sınavlara katılmaları gerektiği belirtilmiştir.

Şirket ve kuruluş personelinin katılacağı eğitim programına, İslami ticaret ahlakı, fıkıh usulü, yasaklı işlemler, ticari ve finansal fıkıh kuralları, İslam hukukuna göre sözleşmeler, katılım esaslı sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri ve ilgili diğer konuların dâhil edilmesi hüküm altına alınmıştır. Aracılar için düzenlenecek eğitim programlarına ve düzenlenecek sınavların kapsamına ise; temel İslami kavramların, muamelat fıkhının (ilgili ticari hükümlerin), katılım esaslı sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri ve ilgili diğer konuların dâhil edilmesi gerektiği de hüküm altına alınmıştır.

1.2. Bu Kitapçığın Önemi ve Amacı

İslami hükümlerle açıkça yasaklanmış iş ve işlemleri barındıran ekonomi bileşenleri ile finansal piyasalar ve ticari faaliyetler birey refahına ve ülke kalkınmasına olumlu katkı sunamamaktadır. Bilakis problemlere yol açmaktadır. Ekonomi, finansal piyasalar ve ticaret; birey ve müesseselerin günlük yaşayışının her anına dokunmaktadır. Bu itibarla günlük yaşantımızın bir parçası olan ekonomik iş ve işlemlerde en doğru uygulamaları tespit ve bu alandaki sorumluluklarımızı gereği gibi ifa için konuyla ilgili İslami esasları ve bunların ekonomik iş ve işlemlerle ilişkisini iyi anlamak gerekmektedir.

İslami esaslara göre sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetlerini icra etmek mümkündür. İslami esaslı ürün ve hizmetlerin anlatılmasında şirketler ile müşteriler arasında köprü vazifesi gören aracılar önemli bir sorumluluk üstlenmektedir. Müşterileri doğru bilgilendirebilmek ve yönlendirebilmek için ürün ve hizmetlerle ilgili İslami esasların bilinmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, katılım mevzuatı ile hüküm altına alınan konuların da iyi kavranması sektördeki faaliyetlerin icrasına olumlu katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın amacı, katılım esaslı faaliyet gösteren şirket personeli ile şirketlere aracılık hizmeti sunan kişilerin İslami esaslara dair bilgi ve farkındalık düzeylerini artırmak, bu kişilerin ürün ve hizmet sunumunda müşterilerini doğru bir şekilde bilgilendirmelerini ve onları doğru ürünlere yönlendirmelerini sağlamaktır. Böylece şirket ve aracılar, katılım hassasiyeti bulunan müşterilerinin ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilecek ve onların sigorta veya bireysel emeklilikle ilgili taleplerini doğru bir şekilde karşılayabilecektir.

SEDDK

KATILIM ESASLI
SİGORTACILIK VE
BİREYSEL EMEKLİLİK

TEMEL İSLAMİ KAVRAMLAR

II. BÖLÜM

2.1. İslam Dini

İslam sözlükte "kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak" gibi anlamlara gelir. İslam dini, peygamber efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bizzat kendi yaşantısı ile ve Kur'an-ı Kerim vasıtasıyla tebliğ etmiş olduğu; iman, ibadet, ahlak, beşerî ve ticari münasebetler, yardımlaşma ve dayanışma gibi alanlara dair sorumluluklarımızı bize öğreten kurallar bütünüdür. İslam dini beş temel şart üzerine kurulmuş olup bu şartlar; kelime-i şehadet getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekat vermek, hacca gitmektir. İslam'ın şartlarını yerine getiren kimseye mümin ve Müslüman denir.

Kur'an-ı Kerim'de Allah katında tek hak dinin İslam olduğu açıkça bildirilmiştir. Diğer peygamberlere gönderilen İncil, Tevrat ve Zebur kitapları sonradan tahrif edilmiş (aslı bozulmuş) ve Peygamberimizin (s.a.v.) risâletinden sonra da hükümleri kalmamıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de;

> *Bugün size dininizi ikmal ettim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve din olarak sizin için İslâm'ı seçip razı oldum. (Maide: 3)*

ayeti ile belirtildiği üzere yeryüzünde mevcut geçerli tek din peygamberimize indirilen İslam dini ve tek ve geçerli mukaddes kitap da Kur'an-ı Kerim'dir.

İslam dininde Yüce Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kaza ve kadere iman etmek esastır. Bunları bilip kabullenmek imanın temel şartıdır.

> *Peygamberimiz (s.a.v.), "Kim kalbiyle tasdik ederek Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şahitlik ederse Allah ona cehennemi haram kılar." buyurmuştur.*

Dinimizin gayesi, bizleri dünya ve ahiret saadetine ulaştırmaktır. Dinimiz bu gayenin gerçekleşebilmesi için şer'i kuralların uygulanmasını, beden ve akıl sağlığının korunmasını, meşru daire içerisinde gerçekleştirilen evlilik sonucu evlat sahibi olunmasını ve malın helal yoldan kazanılıp korunmasını emretmektedir. Bu itibarla, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri de malın helal yoldan kazanılıp korunması kapsamında değerlendirilebilecek faaliyetler arasında yer alır.

2.2. İslami Esasların Temel Kaynakları

Ticaret ve finans konuları da dâhil olmak üzere İslam dininin kaynağını oluşturan dört temel unsur sırasıyla Kur'an-ı Kerim, Sünnet, İcma ve Kıyastır. Fıkıh kitaplarında yer alan hükümler genel olarak bu temel kaynaklara dayalıdır. Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünneti bu kaynakların başında gelir.

> *Peygamber efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Size iki şey bıraktım ki onlara sımsıkı sarıldıktan sonra dalalete düşmezsiniz. O iki şey Allah'ın Kitabı ve benim sünnetimdir. Bunlar, Kevser Havuzu üzerinde kavuşuncaya kadar birbirinden ayrılmaz." (Hakim El Müstedrek).*

İcma ve kıyas da kendi başlarına münhasır (bağımsız) kaynaklar olmayıp Kur'an-ı Kerim ve Sünnete dayanmaktadır.

Dinimizin gayesi, bizleri dünya ve ahiret saadetine ulaştırmaktır. Dinimiz bu gayenin gerçekleşebilmesi için şer'i kuralların uygulanmasını, beden ve akıl sağlığının korunmasını, meşru daire içerisinde gerçekleştirilen evlilik sonucu evlat sahibi olunmasını ve malın helal yoldan kazanılıp korunmasını emretmektedir. Bu itibarla, sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetleri de malın helal yoldan kazanılıp korunması kapsamında değerlendirilebilecek faaliyetler arasında yer alır.

2.2.1. Kur'an-ı Kerim

Kur'an-ı Kerim, Allahü Teâlâ tarafından Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) indirilen ve bugüne kadar değiştirilmeden korunan kitabımızdır. Kur'an-ı Kerim'de inanç, ibadet, ahlak ve tarih ile ilgili hususların yanında mali ve finansal hususlara da temas edilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de faizin yasak olduğu, ticaretin helal yollardan ve karşılıklı rıza ile yapılması gerektiği ve zekât emri açık bir şekilde ifade edilmiş olup, fazileti dolayısıyla sadaka ve borç verme gibi hususlar da teşvik edilmiştir. Bir ayeti kerimede:

> *"Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkarlar. Bunun sebebi onların, "Alım satım da ancak faiz gibidir."*

demeleridir. Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah'tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişteki kendisinindir, durumunun takdiri Allah'a aittir. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir." buyrulmuştur (Bakara:275). Bir diğer ayet-i kerimede ise "Ey iman edenler! Kat kat faiz yemeyin. Allah'a itaatsizlikten sakının ki kurtuluşa eresiniz." hükmü ile faiz kesin olarak yasaklanmıştır.

2.2.2. Sünnet

Sünnet, Peygamberimizin (s.a.v) sözleri (kavli), kendi fiilleri (fiili) ve başkaları tarafından yapılan işlerde o işi onay-tasvip mahiyetindeki (takriri) sukûtlarıdır.

> *Peygamberimizin (s.a.v.) "Allah, sizin namazlarınıza, oruçlarınıza değil, para münasebetlerinize bakar." (Kenzu'l Ummal) buyurması kavli sünnete örnek teşkil etmektedir.*

Fiili sünnete Peygamberimizin (s.a.v.) hac yaparken yaptığı eylemleri ya da ticaret yaparken yaptığı eylemleri örnek verebiliriz. Bir hadis-i şerifte,

> *"Ben namazı nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılın" (Buhari)*

buyurularak namazın nasıl ifa edilmesi gerektiği peygamberimizin fiili sünneti ile açıklanmıştır.

Takriri sünnet de peygamberimizin (s.a.v.) karşı çıkmadığı ya da susarak onayladığı fiilleri kapsamaktadır. Örneğin; Peygamberimizin (s.a.v.), kabir başında ağlayan bir kadına sabırla ilgili bazı tavsiyelerde bulunduğu ve kadının kabir ziyaretine ses çıkarmadığı görülmüştür. Bu, erkekler gibi kadınlar için de kabir ziyaretinin caiz olduğunu gösteren bir takriri sünnettir. Zira Peygamber efendimiz (s.a.v.) tasvip etmediği bir şey ile karşılaştığında bir peygamber olarak ona sessiz kalması düşünülemez.

2.2.3. İcma

İcma; bir asırda İslam âlimlerinin bir mesele hakkında görüş birliğine varması demektir. Bu yüzden bir mesele hakkında bir asırdaki İslam âlimlerinin yalnız bir kısmının ittifak etmesi icma değeri taşımaz. İcmanın geçerlilik şartları; aynı devirde belli bir konuda fikir birliği eden âlimlerin müçtehit vasfına sahip olması, fikir birliğinin, Peygamberimizin vefatından sonra ve şer'î bir hüküm üzerinde gerçekleşmiş olması gerekir.

> *Peygamber efendimiz (s.a.v.), "Ümmetim dalâlet üzerinde birleşmez"(İbn Mâce), "Müslümanların güzel gördüğü şey, Allah katında da güzeldir"(Ahmed bin Hanbel) buyurmuşlardır.*

Örneğin; İslami miras hukukunda (Feraiz) kişinin erkek kardeşiyle birlikte dedenin de mirasçı olacağına dair Kur'an-ı Kerim ve sünnette açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ashâb-ı Kirâm, miras bırakan kişinin erkek kardeşleriyle birlikte dedesinin de mirasçı olacağı hususunda görüş birliğine (icmaya) varmışlardır.

2.2.4. Kıyas

Kıyas, daha önce Kur'an-ı Kerim, sünnet veya icma ile tespit edilmiş bir hükmün gerekçesi ile aynı gerekçeye sahip başka bir mesele hakkında aynı hükmü vermektir.

Kıyasa örnek olarak şarap verilebilir. Bilindiği üzere şarap, Kur'an-ı Kerim'de sarhoş edici olması nedeniyle yasaklanmıştır. Ancak; rakı, votka, şampanya, viski, bira gibi değişik adlar taşıyan sarhoş edici içkiler de bulunmaktadır. Bu içkiler de şarap gibi sarhoş edicilik özellik taşıdığından kıyas yoluyla bu içkilerin de hüküm bakımından şarap gibi olduğu ve içilmemesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

2.3. Fıkıh

Fıkhın sözlük anlamı anlamak ve kavramaktır. Terim anlamı ise, kişinin amel olarak lehine veya aleyhine olan şeyleri bilmesidir. Bir diğer ifadeyle kişinin dini ve hukuki pratikler alanındaki hak ve ödevleridir. Müslümanların bilmesi gereken bu türden hükümlerin yer aldığı kitaplara fıkıh kitabı denir. İbadet, muamelat (ticaret ve finans), evlilik, miras ve ceza gibi konulara dair hükümleri inceleyen hukuk dalına da İslam Hukuku (Fıkıh) denir. Âlimlerimiz, Müslümanların kolayca öğrenebilmeleri ve öğrendiklerini yaşayabilmeleri amacıyla, itikat, ibadet, ticaret, finans, evlilik, miras gibi konuları ilmihal adı verilen eserlerde derli toplu bir biçimde açıklamışlardır.

Peygamberimiz (s.a.v.) hayatta iken, Müslümanlar ticari meseleler de dâhil olmak üzere her türlü meselelerini peygamberimizden öğrenirlerdi. Peygamber efendimizin (s.a.v.) vefatından sonra ise sahâbenin önde gelenlerinden ve büyüklerinden öğrendiler. Sahâbe efendilerimiz dünyanın dört bir yanına İslam dinini yaymak için gitmişler ve gittikleri yerlerde vefat etmişlerdir. Böylelikle Müslüman olanların sayısı artmış ve İslam devletinin sınırları genişlemiştir. Buna bağlı olarak da meseleler çoğalmış, bazı zararlı felsefi akımlar da ortaya çıkmıştır. Bunun üzerinde fıkıh bilginleri Müslüman halkın yeni karşılaştığı bu meselelere, Kur'an-ı Kerim, sünnet ve sahâbe içtihatları çerçevesinde çözüm bulmuşlardır. Herhangi açık bir hüküm veya sahabe içtihadı bulamadıkları durumda ise kıyas ve benzeri yöntemlerle meseleleri çözüme kavuşturmuşlardır. İslam âlimlerinin bizzat kendileri veya talebeleri de Müslümanlara kolaylık olsun diye bu meseleleri ve hükümlerini kayıt altına almışlardır. Kayıt altına alınan bu meseleler İmam Ebu Hanife (r.a.), İmamı Şafii (r.a.), İmam Ahmed bin Hanbel (r.a.) ve İmam Malik bin Enes (r.a.) gibi büyük âlimlerin talebeleri ve kitapları aracılığıyla İslam coğrafyasının dört bir yanına yayılmıştır. Böylece zamanla takip edilen yol manasına gelen fıkıh mezhepleri oluşmuştur. Günümüzde Müslümanların çoğunluğunun takip ettiği amelde hak mezhepler Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli mezhepleridir. Ülkemizde Müslümanların çoğunluğu başta Hanefi mezhebini sonrasında da Şafii mezhebini takip etmektedirler.

Müslümanlar bilmeleri gereken konuları fıkıh ve ilmihal kitaplarına başvurarak öğrenirler. Fıkıh kitaplarındaki konular dört ana başlık altında toplanabilir.

İbadet:	*Namaz ve oruç gibi ibadetlere ilişkin hükümler,*
Muamelat:	*Faizin yasak olması gibi finansal işlemlere ilişkin hükümler,*
Münâkehât:	*Evlilik ve boşanma gibi evliliğe ilişkin hükümler,*
Ukubat:	*Suç ve cezalara ilişkin hükümler.*

2.3.1. Şer'i Hükümler

Şer'i hükümler, dini hükümler veya dini kurallar anlamına gelir. Emir ve yasaklarda olduğu gibi bağlayıcı hükümler yanında sakındırma, teşvik ve mübâhlık ifade eden hükümler de vardır. Temel dini hükümler, bizzat Hazreti Allah ve O'nun verdiği yetkiyle Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından belirlenmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de hüküm koyucudur; sıradan bir elçi değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de

"Her kim Allah'ın Resulüne itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur." buyrulmuştur. *(Nisa: 80).*

Farz, vacip, sünnet, müstehap, mübâh, mekruh, haram gibi kavramlar şer'i hükümlerin biz kullara yüklediği sorumluluğun derecesini ifade eder.

Farz:

Dinen yapılması kesin delillerle emredilen bağlayıcı hükümdür. İkiye ayrılır.

a) Farz-ı ayn: Mükellef olan her bir Müslüman tarafından yapılması gereken farzdır. Beş vakit namaz ve oruç gibi.

b) Farz-ı kifâye: Bazı Müslümanların yapmaları ile diğer Müslümanlardan mesuliyetin kalktığı farzlardır. Cenaze namazı ve selâm almak gibi. Eğer böyle bir farzı Müslümanlardan hiçbirisi yapmazsa hepsi mesul olurlar. Genel olarak farz-ı ayn ve farz-ı kifâye kapsamına giren hükümler incelendiğinde bireysel yükümlülüklerin farz-ı ayn; toplumsal yükümlülüklerin ise farz-ı kifâye olarak nitelendiği söylenebilir.

Vacip:

Yapılması gerekli olmakla birlikte farz derecesinde kesinlik taşımayan hükümlerdir. Vacip hükümlere örnek olarak vitir ve bayram namazlarını kılmak veya kurban kesmek zikredilebilir.

Sünnet:

Peygamberimizin (s.a.v.) mübarek sözü, fiili ve başkası yaptığında onayladığı şeylerdir. Sünnet ikiye ayrılır:

a) Müekked Sünnet: Peygamberimizin (s.a.v.) devamlı olarak yapıp, pek az terk ettiği sünnetlerdir. Sabah, öğle ve akşam namazının sünnetleri ile yatsı namazının son sünneti gibi.

b) Gayr-i müekked Sünnet: Peygamberimizin (s.a.v.) ara sıra yaptığı sünnetlerdir. İkindi ve yatsı namazlarının ilk sünneti gibi.

Müstehap:

Peygamber Efendimizin bazen yaptıkları ve bazen da terk ettikleri ibadetlerdir. Duaları abdestli okumak, sadaka vermek ve nafile oruç tutmak gibi.

Mubah:

Yapılıp yapılmaması konusunda tamamen serbest bırakılan filleri ifade etmektedir. Yeme, içme ve uyuma fiilleri buna örnek olarak verilebilir. İslam hukukunda aksine bir delil olmadığı sürece bir sözleşmenin mubah olması esastır.

Mekruh:

Yapılması hoş görülmeyen ve tavsiye edilmeyen davranışlardır. Hoş görülmemenin derecesine göre tahrimen mekruh ve tenzihen mekruh olmak üzere ikiye ayrılır. Sözgelimi erkeklerin namazı başı açık olarak kılması tenzihen mekruh iken başkalarının devam etmekte olan akit müzakeresine katılıp yeni bir teklif yapmak, başkasının evlenme teklifi üzerine evlenme teklifinde bulunmak fiilleri tahrimen mekruhtur.

Haram:

Yapılması kesin delille yasak olan fiilleri ifade eder. Bu da "Haram li-aynihî ve Haram li-gayrihî" şeklinde ikiye ayrılır.

a) Haram Liaynihi: Aslı itibariyle herkes için haram olan şeydir. Domuz eti yemek, alkollü içki içmek, anaya-babaya asi olmak gibi.

b) Haram Ligayrihi: Aslında helal olup başkasının hakkından dolayı haram olan şeydir. Başkasına ait kıymetli bir malı veya yemeği izinsiz almak ve faiz şartıyla satış yapmak gibi. Alışveriş esasen mübâh bir fiil olmakla birlikte faiz şartı onu haram li-gayrihiye dönüştürür.

2.4. Fıkıh Usulü

Fıkıh usulü, dini hükümleri; Kur'an-ı Kerim, sünnet, icma ve kıyas gibi dinin temel kaynaklarından tespit etmeye vesile olan metodolojiye verilen isimdir. Usul, metot, takip edilen yol manasına gelmektedir. Yani fıkıh usulü, bir dini hükmü elde ederken riayet edilmesi gereken yöntemleri inceleyen ilimdir. Bu ilim, dini hükümlerin esasını oluşturur. Bunu ancak bir takım liyakat vasıflarını taşıyan âlimler yapabilirler. Örneğin "namaz farzdır" cümlesi, dini bir hükümdür. Bu hüküm Kur'an-ı Kerim'de yer alan "namazı kılınız" ayeti ve Peygamberimizin hayatı boyunca ara vermeksizin sürdürdüğü uygulaması ile sabit olmuştur. Yine faiz ve çeşitlerinin haramlığı, Kur'an-ı Kerim'deki ilgili ayetlerden ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünnetinden elde edilmiştir.

Kendi içinde tutarlı bir yöntem izlenmeden bir mesele hakkında hüküm vermeye kalkışılması yanlış sonuçlara götürebilir. Usulün önemini bir matematik sorusu örneği ile açıklayabiliriz. Örneğin "2+3x5-6/2=?" sorusunun cevabını bulmak için Matematikte gerekli olan usulü (yani işlem sırasını) bilmemiz gerekmektedir. Böylece, usul takip edilerek doğru sonuca ulaşılırken, usulün takip edilmemesi halinde yanlış sonuca varılacağı açıktır.

Usul takip edilerek:	3+(3x5)-(6/2)= 15
Usul takip edilmeden:	3+3x5-6/2= 12

Liyakat vasıflarını taşıyan âlimler:

İtikatları ve amelleri düzgün kişilerdir. Arapçayı bütün incelikleri ile bilirler. Kur'an ve sünnet ilminin inceliklerine ve dini hükümlerin amaçlarına ve hikmetlerine vakıftırlar. Üzerinde görüş birliği bulunan ve ihtilaf edilen konuları bilirler. Kıyas'ı bütün şekil ve metotlarıyla bilirler. Doğru bir anlayış ve iyi bir muhakeme gücüne sahiptirler. İyi niyetlidirler.

Bu âlimler, Kitap ve Sünnette hüküm olmadığı veya var olan hükümlerin tevile açık yani farklı yorumların mümkün olduğu durumlarda usul ilminin kuralları çerçevesinde kendi kanaatlerini (içtihat, fetva) ortaya koyabilirler.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, bazen aynı konu hakkında birden fazla görüş veya fetvanın olabilmesidir. Alanında uzman âlimler tarafından usul ilminin kuralları çerçevesinde aynı konuda farklı şekilde verilen her bir fetva kendi sistemi içinde tutarlı ve doğru olabilir. Çünkü temel kural, bir fetvanın diğer bir fetvayı geçersiz kılamayacağıdır. Bu fetvalardan herhangi birini takip eden kişinin diğer bir fetvaya göre hareket eden kişiyi kınaması doğru olmaz.

SEDDK

KATILIM ESASLI
SİGORTACILIK VE
BİREYSEL EMEKLİLİK

MUAMELAT FIKHI
(EKONOMİ VE FİNANSA İLİŞKİN KURALLAR)

III. BÖLÜM

3.1. Muamelat Fıkhı

Muamelat fıkhı genel itibariyle ticari ve finansal işlemlere ve sözleşmelere dair genel hükümleri inceleyen ilim dalıdır.

3.2. Sözleşme ve Unsurları

Sözleşmeler, ticari ve finansal hayatın en kritik unsurlarından biridir. İnsan bedeninde kan nasıl mühim bir vazife icra ediyorsa, finansal ve ticari işlemlerde de sözleşmeler benzer bir fonksiyona sahiptir. Bu sebeple ürün ve hizmet alanlarla ürün ve hizmet sunanların sözleşmenin temel prensiplerini ve sözleşmeye konu olan ürün ve hizmetlere ilişkin dinimizin temel hükümlerini bilmesi gerekir.

Hanefi fıkhına göre sözleşmenin temel unsurları icap ve kabulden; yani irade beyanından ibarettir. Şafi, Maliki ve Hanbeli fıkıhları ise icap ve kabule, sözleşmenin konusunu ve taraflarını da eklerler. Buna göre sözleşmenin dört temel unsuru olduğunu söyleyebiliriz.

3.2.1. İcap

İcap, sözleşmenin kuruluşundaki ilk tekliftir. "Bu malı bana satar mısın?" veya "bu malı satın alır mısın?" ifadeleri sözlü icaba örnektir. Satıcının karşı tarafa sözleşme metni sunması ise yazılı icaba örnektir. Poliçe yenileme dönemlerinde acente tarafından yapılan sözleşme tekliflerinde veya bireysel emeklilik sözleşmelerinde yapılan tekliflerde olduğu gibi.

3.2.2. Kabul

Kabul ise ilk teklifin sözleşmenin diğer tarafınca onaylanmasıdır. "Bu malı satın alıyorum" diyen kişiye cevaben "sattım" veya "Bu malı satıyorum" diyen kişiye cevaben "aldım" ifadeleri sözlü kabule örnektir. Alıcının kendisine sunulan sözleşme metnini imzalaması ise yazılı kabule örnektir. Sigorta ve bireysel emeklilik sözleşmelerinin müşteri tarafından kabul edilmesinde olduğu gibi.

İcap ve kabulün geçerli olabilmesi için tarafların aklî melekelerinin yerinde olması, icap ile kabul arasında uyum bulunması ve tarafların birbirine ilettikleri irade beyanlarını doğru bir şekilde anlamış olmaları gerekir.

3.2.3. Sözleşmenin Tarafları

Sözleşmenin tarafları icap ve kabulü gerçekleştiren kişilerdir. Sözleşmenin geçerli olabilmesi için tarafların akıl sahibi olması, baliğ olması ve reşit olması gerekmektedir. Satım, kira ve sigorta sözleşmeleri gibi çoğu sözleşmede en az iki irade beyanının bulunması gerekirken; vakıf, vasiyet, kefalet ve yemin gibi sözleşmelerde tek taraflı irade beyanı yeterlidir. Sigortalı ve sigortacı (ya da temsilen aracı) sigorta sözleşmesinin taraflarını temsil ederler.

3.2.4. Sözleşmenin Konusu

Sözleşmenin konusu herhangi bir ürün veya hizmet olabilir. Bir şeyin sözleşmeye konu olabilmesi için; mevcut olması, vasıflarının belli olması, helal olması, mütekavvim (kendisinden istifade edilebilir bir mal olması), hukukun koruduğu bir mal veya menfaat olması, gerçek veya tüzel bir kişinin mülkiyeti altında olması, teslim edilebilir olması, haciz konulmamış olması, bedelinin belirtilmesi, vadeli ise zamanının bilinmesi gerekir. Örneğin, bir araç satış sözleşmesinde marka ve model gibi araca ait gerekli özelliklerin tümü veya satım bedeli belirtilmemişse sözleşme geçerli olmayacaktır.

3.3. Sözleşmelerdeki Belirsizlik Konusu

Belirsizlik (garar), sözleşmenin haksız kazanca yol açacak ölçüde kapalılık taşıması demektir. Hukukî işlemlerde ve özellikle de iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, sözleşmenin konusunun bilinir ve belirli olması gerekmektedir. Belirsizlik ve bilinmezlikle ilgili hükümlerin amacı, hukukî işlemlerde karşılıklı rızayı, açıklık ve dürüstlüğü sağlamak, tarafların beklenmedik bir zarar veya risk altına girmesine, aldatılmasına, birbirleriyle tartışmaya girmelerine engel olmaktır. Sözleşmenin sıhhatini etkileyecek şekilde aşırı belirsizlik unsuru taşıyan sözleşmeler tarafların tartışmaya girmemeleri veya haksız kazanç elde etmemeleri için geçersiz sayılmıştır. Havadaki kuşun, denizdeki balığın satışı veya araç satış sözleşmesinde "bu araç 30 bin TL ile 40 bin TL arasında bir bedelle satılmıştır" gibi net olmayan bir ifadeye yer verilmesi örnek verilebilir.

Bazı İslam âlimleri sigorta sözleşmesini alım satım sözleşmesi ile kıyaslamışlardır. Sigorta kuruluşunun ödeyeceği tazminat miktarının baştan belli olmaması nedeniyle sözleşmenin belirsizlik unsuru taşıdığını ifade ederek geleneksel sigorta sözleşmesini caiz görmemişlerdir. Bazı İslam âlimleri ise yine sigorta sözleşmesini alım satım sözleşmesi ile kıyaslamışlar ama sigorta sözleşmesinde yer alan belirsizliğin sözleşmenin sıhhatine mâni olacak derecede aşırı belirsizlik içermediği ve sözleşmenin taraflarını tartışmaya veya haksız kazanca itmediği için geleneksel sigorta sözleşmesini caiz görmüşlerdir. Bazı İslam âlimleri ise geleneksel sigorta sözleşmesinin alım satım sözleşmesi ile kıyaslanmasının doğru olmadığını ve sigorta sözleşmesinin farklı bir sözleşme türü olduğunu ifade etmişler ve caiz görmüşlerdir.

3.4. Belirsizlik ve Risk Kavramı Arasındaki Farklar

Belirsizlik, sözleşmedeki kapalılığı ifade etmektedir. Söz konusu belirsizlik sözleşmenin tarafları açısından haksız kazanç elde etme veya tarafların birbirleriyle tartışmaya girme gibi ihtimallere neden olmaktadır. Sistematik olmayan risk içermektedir. Yani taraflar isterlerse bu belirsizliği veya belirsizliğin doğuracağı tartışma ve haksız kazanç riskini ortadan kaldırabilirler.

Risk ise işin mahiyetindeki kapalılığı ifade eder. İşin doğasında var olan riskten kaçınmak mümkün değildir. Hem sistematik hem de sistematik olmayan riski içine alır. Bu risklere, operasyonel riski, işletme riskini ve piyasa riskini örnek olarak verebiliriz. Burada esas olan "al-ghurm bil ghunm", "risk olmadan kazanç olmaz veya kazanç isteyen risk alır" temel kaidesidir. Yani kişinin kârının meşru olabilmesi için baştan kaybetme riskini göze alması gerekir. Diğer bir kaide de "al-kharaj bil daman" yani "Kâr sorumlulukla beraberdir" kuralıdır. Kişi ancak sorumlu veya yükümlü olduğu şeyin, yani birtakım risklerini üzerine aldığı şeyin kârını talep edebilir.

3.5. Sözleşmelerin Ruhu ve Şekli

Sözleşmenin ruhu, kişilerin o sözleşmeyi yaparken asıl maksat ve niyetlerini ifade eder. Sözleşmenin şekli ise sözleşmede yazan amaç ve niyeti ifade eder. Tarafların niyeti ve amacı ile sözleşme metninin aynı şeyi ifade etmesi asıl olandır. Fakat uygulamada bu her zaman böyle olmayabilir. Tarafların niyet ve amacı ile sözleşme metni farklı olabilir. Örneğin; bir kişi sigorta primini hasar nedeniyle oluşan zararının karşılanması niyeti ile ödüyor. Lakin sigorta sözleşmesinde prim tutarının bağış olduğu yazıyor ama aynı zamanda hasarın sigorta şirketince karşılanacağı da taahhüt ediliyor. Bu sözleşme iki açıdan da sorunludur. Birinci sorun, müşterinin burada bağış niyeti yoktur. Müşteri bir hizmet karşılığı (hasarının tazmin edilmesi) bu bedeli ödemektedir. İkinci sorun ise, sözleşmede bağış yazsa bile o bağış karşılığında sigorta şirketi tarafından hizmet sunulacağı taahhüt edilmektedir. Bağış ancak karşılıksız verilebilir. Yani sözleşmenin şeklinde bağış yazsa da bir hizmet taahhüdü sonucunda bu bağış alınmaktadır. Bu durumda, "sözleşmenin ruhu" bilinen geleneksel sigorta sözleşmesi ile aynı olmaktadır. Sözleşmenin şekli de aslında geleneksel sigorta sözleşmesi ile aynı olmaktadır. Çünkü bir bedel karşılığında hizmet sunulduğu için sözleşmede yazan bağış ifadesine itibar olunmaz. Bu konu, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'de (Mecelle) yer alan "Ukudda itibar makasıt ve maaniyedir. Elfaz ve mebaniye değildir." hükmü ile öz olarak ifade edilmektedir. Yani akitlerin neticeleri terimlerine ve cümlelerin yapılış tarzına göre değil, bu sözlerle anlatılmak istenilen maksatlara ve mânalara göre tayin olunur. Örneğin; bir kişi "ben bu aracı sana 1.000 TL karşılığında bağışladım" dese bile bu bir bağış sözleşmesi değil satış sözleşmesi hükmünü alır. Bu probleme birçok ülkede yaygın bir şekilde uygulanan tekâfül modelinde çok sık rastlanılmaktadır.

Bu itibarla, sigorta aracıları müşterilerin asıl niyetlerini iyi tespit etmeli ve müşterilerin niyetlerine uygun hizmet sunumu sağlamalıdır. Bir diğer ifadeyle sunulan ürün ve hizmet içerikleri müşterinin amacı ile uyumlu olmalıdır.

> *Peygamber efendimiz (s.a.v.), "Ameller niyete göredir. Herkes sadece niyetinin karşılığını alır." buyurmuşlardır (Müslim).*

3.6. Sözleşme Çeşitleri

Sözleşmeler ivazlı yani karşılıklı ve iki tarafa da borç yükleyen sözleşmeler ile ivazsız yani karşılıksız ve tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak ikiye ayrılabilir.

İvazlı sözleşmelere örnek:
Alım-satım (alış-veriş), kira, ortaklık sözleşmeleri

İvazsız sözleşmelere örnek:
Hibe, kefalet, vekâlet, rehin, sözleşmeleri

Alışveriş temelli sözleşmelerin en çok bilinen ve İslami finans alanında yaygın olarak kullanılanlarına; murabaha, teverruk, istisna' ve selemi; Kira temelli sözleşmelere ücret ve kira sözleşmelerini; Ortaklık temelli sözleşmelere mudarebe (emek-sermaye ortaklığı), muşâreke (sermaye ortaklığı-şirket) sözleşmelerini; Yardımlaşma temelli sözleşmelere de hibe, kefalet ve karz yani borç sözleşmelerini örnek olarak verebiliriz. Vaad bir sözleşme değildir. Tek taraflı söz verme beyanıdır. Vaad için "bağlayıcıdır" veya "bağlayıcı değildir" şeklinde iki farklı görüş vardır. İslami finans uygulamalarında genelde vaadin bağlayıcı olduğu kabul edilen görüşe göre hareket edilmektedir.

Birden fazla sözleşmenin tek bir sözleşmede birleştirilmesini Peygamberimiz (s.a.v.) yasaklamıştır. Buna göre örneğin kira ve alım satım sözleşmesi tek bir sözleşmede bir arada gerçekleştirilemez.

Sözleşmeler hakkında başka kaynaklarda çok daha detaylı bilgi edinmek mümkün olacağından burada sadece tanım ve bir örnek ile bu sözleşmeleri açıklamak yeterli olacaktır.

3.6.1. Murabaha

Maliyeti müşteri tarafından bilinen bir malın üzerine kâr eklenerek müşteriye peşin veya vadeli satılmasını konu alan sözleşmedir. 100 bin TL tutarındaki bir aracın üzerine 20 bin TL satış kârı ilave edilerek peşin veya vadeli satılması buna örnek olarak verilebilir. Katılım bankacılığı alanında en fazla kullanılan sözleşme türlerinden biridir.

3.6.2. Mudarebe

Bir tarafın sermayesini, diğer tarafın da emeğini (iş gücü) ortaya koyduğu ortaklık sözleşmesidir. Bu ortaklıktan kâr doğacak olursa söz konusu kâr başta anlaşılan orana göre bölüşülür. Zarar olursa işletmecinin (emek sahibinin) kasıt, kusur ve sözleşme şartlarına aykırı davranışı yoksa sermaye sahibi tarafından karşılanır. Emek sahibinin payına düşen zarar da emeğinin boşa çıkmasıdır. Katılım bankalarında açılan katılma hesaplarında böylesi bir ortaklık söz konusudur. Kişi katılım bankasına parayı verir, banka da emekçi sıfatıyla bu parayı müşteri adına işletir ve kârı da anlaşılan oranda müşterilerine dağıtır.

3.6.3. Muşâreke

İki veya daha fazla kişinin sermayesini ortaya koyduğu ortaklık sözleşmesidir. Kar olursa başta anlaşılan orana göre bölüşülür. Zarar olursa da ortaklar, sermayeleri oranında zarara katlanırlar. Anonim şirket ortaklıkları buna örnek olarak gösterilebilir. Hisseli arsalarda da böyle bir ortaklık söz konusudur. Gayrimenkul yatırım fonları da bu kapsamda değerlendirilebilir.

3.6.4. Borç (Karz)

Bir tarafın diğer tarafa ya da her iki tarafın birbirine karşı yüklendiği para, mal emek gibi her türlü sorumluluğu konu edinen sözleşmedir. Verilen borcun hangi vadede de olursa olsun misliyle geri alınması gerekir. Alınan her türlü fazlalık faiz kapsamındadır.

3.6.5. Sarf

Para mübadelesi demektir. Akçe bozmak şeklinde de tabir olunur. Bir alım satım akdinde bedellerden her ikisinin de para ya da para ile altın gibi para sayılan varlıkların olduğu sözleşmedir. Bankalar üzerinden Türk Lirası karşılığında döviz, altın veya kıymetli maden alım satımı bu kapsamdadır.

3.6.6. Selem

Paranın peşin malın veresiye olduğu satımı konu alan sözleşme türüdür. Genelde zirai ürünlerde kullanılmaktadır. Malın teslim zamanı, miktarı, niteliği-cinsi tam ve net olarak sözleşmede belirtilmesi gerekmektedir. Normalde mevcutta olmayan bir malın alım satımı yasaklanmıştır. Peygamberimiz çiftçilere kolaylık olsun diye bu sözleşme türüne izin vermiştir.

3.6.7. İstisna

Taraflardan birinin mevcutta olmayıp yapım gerektiren bir işi talep ettiği, diğer tarafın da bu işi kabul ettiği sözleşmedir. Bu sözleşmelerde ürünün yapım malzemeleri de taahhütte bulunan tarafından temin edilir. Sipariş edilen ürün üretilemediği sürece sipariş alanın hiçbir maddi hakkı olmaz. Yapılacak ürünün niteliklerinin, miktarının, işin ve bedelin vadesinin sözleşmede belirlenmesi gerekmektedir. İnşaat ve fabrika projeleri bu kapsama girmektedir.

3.6.8. Kira (İcare)

Ücret karşılığı bir varlığın bilinen bir menfaatinin belirli bir süre için karşı tarafa bırakıldığı sözleşmedir. Ev ve araç kiralama bu kapsamdadır. Bazı sukuk türlerinde de kira

sözleşmesi kullanılmaktadır. Bankacılıktaki leasing işlemi de bir tür icâre sözleşmesidir. Kira akdinde malın mülkiyeti değil menfaati devredildiği için kira akdine konu varlığın tüketilmeden kullanılabilen bir varlık olması asıldır.

3.6.9. Kefalet

Asıl borçluya yardım amacıyla gerektiğinde borcu ödemeyi taahhüt etmektir. Şahsa, mala ve teslime kefil olunabilir. Bankalardaki teminat mektupları veya bazı sigorta sözleşmeleri bu kapsama girebilmektedir.

3.6.10. Vekâlet

Bir kimseyi bir işlem için kendi yerine koymak ve bunun için yetkilendirmektir. Vekâlet ücret karşılığı olabilir. Vekil işlemlerde asil yani işin asıl sahibi gibi hukuki muamele görür. Tasarruf finansman şirketlerinin aldığı organizasyon ücretleri bu kapsama girebilmektedir. Sigorta ve bireysel emeklilik aracılarının yapmış oldukları iş de bu kapsama girmektedir. Aracılar, müşterilere karşı şirketleri temsil etmekte yani şirketlere vekâlet etmektedirler. Yapılan iş karşılığında alınan ücret de vekâlet ücretidir.

3.6.11. Havale

Borcun bir zimmetten başka bir zimmete nakledilmesidir. Alacaklı borçluya, senin bana borcunu falan kişi veya kuruma devrettim derse ve falan kişi veya kurum da bunu kabul ederse havale sözleşmesi gerçekleşmiş olur. Müşterinin bankada hesap açması, hesabına para yatırması ve bu hesaba bağlı çek keserek ödemelerini gerçekleştirmesi böylesi bir havale işlemi kapsamında değerlendirilebilir.

3.6.12. Rehin

Borca karşılık talep edilen teminatı konu alan sözleşmedir. Teminata konu şeyin alınıp satılabilen bir mal olması şartı bulunmaktadır. Bankaların ipotek işlemleri bu kapsamda değerlendirilebilir.

3.6.13. Hibe

Karşılıksız olarak mülkiyetinde olan bir malı karşı tarafa vermektir. Karşı taraf hibeyi kabul ettiğinde sözleşme gerçekleşmiş olur. Malı teslim aldığında da sözleşme tamamlanmış olur. Hibede karşılık olsaydı satış olurdu, hayat sonrası için gerçekleşmek üzere bir bağış olsaydı vasiyet olurdu.

3.7. Bazı İşlem Yasakları

3.7.1. Faiz

Faiz, ölçü ve tartıya giren her malda birbirinden fazla olarak cinsi cinsine satılmasıdır. Genel kullanımda, borç verilen bir paranın veya alışverişten doğan mal borcunun fazlasıyla geri alınması şeklinde de tanımlanabilir. Faizi diğer muamelelerden ayıran en önemli özelliklerden biri, fazlalığın lafzen veya hükmen sözleşmede şart koşulmuş olmasıdır.

İslam hukukuna göre faiz haramdır. Faiz, İslam dininde olduğu gibi diğer tüm inanış, ideoloji ve fikirlerde zararlı görülmüştür. Gelir dağılımındaki adaletin, üretim ve istihdamın önündeki en önemli engellerden biridir.

Faiz hem Kur'an-ı Kerimde hem de hadis-i şeriflerde çok sert ifadelerle yasaklanmış ve faizden uzak durulması istenmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de; "Faiz yiyenler (mezarlarından) ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Alışveriş de faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır..." (Bakara:275),

"Eğer (size emrolunanı) yapmayacak olursanız, Allah ve Resulüne karşı savaş açtığınızı bilin." buyurulmuştur(Bakara:279).

> *Bir hadis-i şerifte; "Rasûlullah (s.a.v.), faiz yiyene, yedirene, (muamelesine) şahitlik edene ve yazana lanet etti." buyurulmuştur (Müslim).*

> *Yine başka bir hadis-i şerifte; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Miraca çıkartıldığım gece, karınları evler gibi (şişmiş) bir grubun yanına vardım. Onların karınlarında, ta dışardan görülen yılanlar vardı. Bunlar kimlerdir ey Cebrail? dedim. Bunlar, faiz yiyenlerdir, dedi." (İbn Mâce).*

İslam hukukunda faiz sadece para borcunda değil alışverişten doğan mal borçlarında da ortaya çıkabilmektedir.

Borç Faizi:

Bu faiz türünde verilen borcun karşılığında fazlasının alınması söz konusudur. Bu da iki türlü gerçekleşebilmektedir. Birincisi, en baştan anlaşılan ve alınan borcun fazlasıyla ödeneceğinin sözleşmede yazılarak belirlenmesidir. Örneğin; 1000 TL olarak alınan borcun %10 faizle vadesi gelince 1100 TL olarak ödenmesi. Bankalardan alınan kredilere ödenen faizler bu kapsama girmektedir. Bunun yanı sıra cahiliye faizi olarak bilinen borcun ödemesinin gecikmesi durumunda ödenen faizi de ifade etmektedir. Günümüzdeki gecikme faizini bu konuya örnek olarak verebiliriz.

Alışveriş Faizi:

Bu faiz çeşidi de veresiye faizi ve fazlalık faizi olarak ikiye ayrılmaktadır.

Fazlalık Faizi: Aynı cins malın farklı miktarlarda mübadelesi ile ortaya çıkmaktadır. Örneğin 80 kg kaliteli buğdayın, 100 kg az kaliteli buğday ile mübadelesinde fazlalık faizi söz konusu olur.

Veresiye Faizi: Aynı cins malların mübadelesinde, işlemin peşin olmaması durumunda veresiye faizi söz konusu olur. Örneğin; altın ile altın alındığı zaman peşin olması gerekir. Buğday ile buğday alınacaksa peşin olması gerekir. Aksi takdirde miktar aynı olsa dahi faiz söz konusu olur.

Katılım esaslı sigorta ve emeklilik şirketleri finansal varlıkların yönetiminde faizden uzak durma mecburiyetindedirler.

3.7.2. Kumar

Kumar ortaya para veya diğer şeyler koyarak oynanan talih oyunudur. Bir diğer ifade ile de "şans ve becerinin birlikte veya tek başına söz konusu olduğu bir olay yahut yarışmanın ya da belirsiz bir olayın sonucu üzerine bahse tutuşma ve bu yolla kazanç elde etme" şeklinde tanımlanabilir. Kumarda taraflar kaybetmeyi göze alıp, bir ihtiyacı karşılamayı değil oyun aracılığıyla emeksiz zenginleşmeyi amaçlarlar. Kumarda yardımlaşma veya dayanışma özelliği ve niyeti yoktur. Aksine karsı tarafı mağlup etme niyeti vardır. Kumarda riskin önlenebilme ihtimali vardır. Kumarda alınan ya da kaybedilen meblağın bir sınırı yoktur. Kumarda insan bütün maddi ve ahlâkî değerlerini yok edebilir. Kumarın haram olmasının illetini ahlaka ve cemiyet hayatına zarar vermesi oluşturmaktadır. Kumarın azı, çoğu, hepsi haramdır. Nitekim temel kaideye göre çoğu haram olan şeylerin azı da haramdır.

Bazen insanlar sigorta işlemi ile kumarı birbirine benzetme hatasına düşmektedirler. Bu doğru değildir. Nitekim sigortada amaç bir ihtiyacı karşılamaktır ve arada bir emek vardır. Doğrudan veya dolaylı olarak yardımlaşma unsurunu içinde barındırır. Taraflar birbirlerini yenmeyi (ütmeyi) arzu etmez. Riski önlemek de mümkün değildir. Sigortada kumarın haramlık sebebinde olduğu gibi cemiyet hayatına ve genel ahlaka zarar verme durumu yoktur. Bilakis cemiyet hayatına katkı sunma durumu vardır.

3.7.3. Faaliyet Alanlarındaki Yasaklar

Haram olan veya harama sebep olan veya haram işe teşvik mahiyetinde olan faaliyetler dinimizde yasaklanmıştır. Örneğin; alkollü içkilerin üretilmesi, taşınması, alınması ve satılması veya alkollü içki fabrikasına üzüm ve benzeri mal satılması yasaklanmıştır. Bunun yanında domuz üretimi, uyuşturucu ticareti, fuhuş ve kumarhane işletmeleri ile bu faaliyetlere doğrudan ve açık bir şekilde hizmet eden diğer işletmelerin faaliyetleri de yasaklanmıştır. Benzer şekilde faizle iştigal eden finansal kuruluşlar da bu yasak kapsamındadır. Bu alanlarda faaliyet gösteren şirketlere doğrudan veya borsa vasıtasıyla ortak olmak da yasaklanmıştır.

Katılım esaslı emeklilik fonlarının bu faaliyet türlerini gerçekleştiren şirketlerin varlıklarına yatırım yapmaması ve yine katılım esaslı sigorta şirketlerinin de bu şirketlerin ürün hizmet veya varlıklarını sigortalamaması gerekmektedir.

3.7.4. Spekülatif İşlemler

Gerçekte olmayan veya olsa bile teslimi söz konusu olamayan varlıkların alım satımı genel kural olarak dinimizce yasaklanmıştır. Bazı türev piyasa işlemleri ile endeks hesaplar bu kapsama girmektedir. Olmayan varlıkların alım satımı üzerine kurulan mekanizma ve piyasalar ekonomiye ve refaha katkıdan ziyade finansal piyasaların önemli bir kısmını modern kumarhanelere dönüştürmüştür.

SEDDK

KATILIM ESASLI
SİGORTACILIK VE
BİREYSEL EMEKLİLİK

HİZMET SUNUMUNDA AHLAKİ VE ETİK KURALLAR*

* Bu bölüm Doç. Dr. Abdülaziz Beki'nin İslam'da Ticaret Ahlakı adlı eserinden ilgili bölümler alıntı yapılarak ve sadeleştirilerek metne işlenmiştir.

IV. BÖLÜM

4.1. Ticaret Ahlakı

İslam dini, özellikle ticaret ahlakına çok büyük önem vermiş ve ticaret ahlakına riayet edilmesi konusunda üzerinde ısrarla durmuştur. Çünkü ticari hayat, toplumun en hareketli alanıdır. İhtiyaçların dürüstlük, doğruluk, insaf ve merhamet gibi ahlak ölçülerine uygun olarak icra edilmesi gerekir. Ticari kazancın; toplumsal huzur ve istikrarı bozabilecek aldatma, yalan, hile, sömürü, dolandırma ve ürün veya hizmetin kusurunu gizleme gibi meşru olmayan yollarla karşılanmaya çalışılması dinimizce yasaklanmıştır. Nitekim bu konuda

Yüce Allah (c.c.) "Ey müminler! Karşılıklı rıza dışında, kendi aranızda mallarınızı batıl yollarla yemeyiniz" (Nisa:29.) diye buyurmuştur.

Bu ayette geçen batıl kavramı "kumar, aldatma, hile, gasp, inkâr, ihtikâr, fuhuş, domuz ve alkollü maddelerin satımını, faiz ve rüşvet gibi yollarla elde edilecek her türlü haksız kazanç yolunu, batıl bir kazanç yolu olarak tefsir edilmiştir.

4.2. Ticari ve Finansal Ahlak Prensipleri

Ticari ahlak prensipleri, Müslüman olsun ya da olmasın, ticaretle uğraşsın ya da uğraşmasın her insanın kendi menfaati için uyması gereken evrensel kurallardır. Tabi ki, bir kimsenin işlerini bu hukuki ve ahlaki kurallara göre icra edebilmesi için önce bu kuralları bilmesi ve tanıması daha sonra bu kurallara uygun olarak yaşaması gerekir. Her tacir ve esnafın; aracı ve acentenin, bütün ticari faaliyetlerinde dikkat etmesi gereken İslam ticaret ahlak kurallarının önemli bir kısmı şunlardır:

4.2.1. Ticari Hayata Başlarken İyi Niyet Taşımak

Bir kimsenin ticari hayata başlarken niyeti, kendi ve aile fertlerinin geçimini meşru dairede temin etmek, başkasına yük olmamak ve halktan tamahı kesmek olmalıdır.

> *Peygamber Efendimiz (s.a.v.), "Ameller, niyete göredir." buyurmuştur (Buhari ve Müslim).*

4.2.2. Kanaatkâr Olmak

Müslüman esnaf ve tacirler, kanaat sahibi olmalı, hırs ve tamahkârlıktan kaçınmalıdır. Gayretini sarf etmeli, ancak itidalden ayrılmamalıdır. Zira ruhi huzur ve mutluluğu sağlayan parasal kar değil, kanaattir. **"Kanaat tükenmez bir hazinedir"** prensibi daima zihinde tutulmalıdır.

4.2.3. Sadakat ve Doğruluğa Bağlı Olmak

Doğruluk, ticari hayatın can damarıdır. Satıcı, malının kalitesini, cinsini, miktarını, vasfını, markasını, şayet müşteri bilmiyorsa piyasa fiyatını, varsa malının kusur ve ayıbını doğru olarak müşteriye söylemeli, başkasından beklediği sadakat, doğruluk ve güvenirliği başkasına göstermelidir.

> *Peygamber efendimiz (s.a.v.) "Alıcı ve satıcı birbirinden ayrılmadıkça muhayyerlik hakkına sahiptirler. (Yani, pişmanlık hakları vardır). Bunlar, -alım satım hakkında- birbirine doğruyu söyleyip nasihatte bulunurlarsa alış-verişleri bereketlenir; yalan söyler –malın kusuru, kalitesi ve piyasa fiyatı gibi hususları gizleyip söylemezlerse- malın bereketi de yok olur" buyurmuştur (Buhari).*

Sigorta aracıları da sigorta ürünlerinin özelliklerini müşterilerine tam ve doğru bir şekilde anlatmalıdır.

4.2.4. Güven ve İtimat Ruhu Taşımak

Güven ve itimat ticaret hayatı için vazgeçilmez bir özelliktir. Toplumlarda ekonomik faaliyetler itimat ve güven sayesinde vücut bulur. Ekonomik istikrarın ruhu güven ve itimattır. Zira ticari hayatın pek çok faaliyeti veresiye ve vadeli olarak cereyan ettiği için ürün ve hizmetlerin kalite, nitelik ve niceliğinde, ödeme şart ve vaadinde taraflar birbirlerinin beyanlarına güvenmek zorundadırlar.

> *Peygamber Efendimiz (s.a.v.), "(Sözünde ve fiilinde) dosdoğru ve kendisine tam güvenilen tüccar, (kıyamet gününde) peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraberdir" buyurmuştur (Tirmizi).*

4.2.5. İşlemlerinde İhsan ve Nasihat Sahibi Olmak

İhsan, başkasına iyi davranmak; nasihat ise, başkasının iyiliğini istemek ve ona doğruyu, yararlıyı söylemek demektir. İslamiyet, dünya ticaretini yapan bir tüccar ve esnafa o dünyevi ticaretini ahiret ticaretine de dönüştürebilmesi için, ticari muamelelerde ihsan etmesini emretmektedir. Başkasına samimi olarak vacip olmayan iyiliği yapmak anlamına gelen ihsan, her kim tarafından yapılırsa yapılsın güzel bir davranıştır. Ancak tacir ve esnafın yaptığı ihsan, daha iyidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim, adalet, ihsan ve vermek gibi üstün ahlak kuralları hususunda şöyle buyurmaktadır;

"Muhakkak Allah adaleti, ihsanı ve yakınlara vermeyi emreder.". Diğer bir Ayet-i Celile'de ise, "Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de ihsan et."

buyurulmaktadır. Sigorta ve bireysel emeklilik aracıları da müşterilerine karşı ihsan sahibi olmalı ve onların ihtiyaçlarına uygun ürünler tavsiye etmelidir. Sadece kar (aracılık komisyonu) elde etme amacıyla müşterilerine ihtiyaçları olmayacak ürünleri tavsiye etmemelidir.

4.2.6. Karşı Tarafın İsteği Üzere Sözleşmeyi Feshetmek

İslam hukukuna göre, aranan şartlara uygun olarak yapılan ticari bir sözleşme, bedellerden peşin olan malın teslim alınmasıyla kesinleşmiş olur. Alım-satım meclisinden ayrıldıktan sonra, alıcı ve satıcıdan hiçbiri kendi başına sözleşmeyi bozma hakkına sahip değildir. Ancak malda gizli kusur ortaya çıkar ise bu durum malın geri verilmesine hukuki bir neden teşkil eder. Bunun dışında ve karşılıklı mutabakat haricinde taraflardan herhangi birinin sözleşmeyi kendi başına feshetme hakkı yoktur. Dolayısıyla taraflardan biri, kesinleştikten sonra pişmanlık duyup akdi feshetmek isterse, diğerinin de onun bu teklifini kabul ederek akdin feshedilmesine taraftar olması güzel bir ahlaki davranış olur. Karşılıklı rızaya dayanan bu anlaşmalı akdi bozma işlemine İslam hukukunda **"ikale"** denir.

> *Peygamber Efendimiz (s.a.v.), "Kim, pişmanlık duyan bir Müslümanın sözleşmesini bozarsa (ikale ederse) Allah da kıyamette onun sürçmelerinden vazgeçer" buyurmuştur (Ebu Davud).*

Sigorta ve bireysel emeklilik aracıları da, müşterilerinden fesih, cayma vb. konularda bir talep gelmesi durumunda ilgili mevzuat çerçevesinde gerekli kolaylığı göstermesi gerekmektedir.

4.2.7. Şüpheli Şeylerden Sakınmak

Müslüman tüccarın harama girmemesi için şüpheli şeylerden sakınması gerekir. Zira şüpheli şeylerden sakınmayan tacirin, yavaş yavaş harama girme ihtimali artar.

> *Peygamber Efendimiz (s.a.v.), "Helal bellidir, haram da bellidir. Bunların aralarında halkın çoğunun bilmediği pek çok şüpheli şey vardır. Dolayısıyla kim şüpheli şeylerden sakınırsa dinini ve şahsiyetini korumuş; kim ki şüpheli şeylerden sakınmayıp onlara düşerse harama düşmüş olur." buyurmuştur (Müslim).*

Katılım sigorta ve emeklilik müşteri taleplerinin doğru bir şekilde karşılanabilmesi için katılım ürünlerinin iyi tanınması gerekmektedir. Aksi takdirde emin olunmayan, şüpheli olabilecek ürünlerin müşterilere sunulması riski ile karşılaşılabilir. Bu bakımdan aracılar, müşterilerinin taleplerinden emin olmadan ürün tavsiyesinde bulunmamaları gerekmektedir.

4.2.8. Hıyanet Etmemek ve Aldatmamak

Müslüman esnaf, muhatabını kim olursa olsun aldatmamalıdır. Bu hususta ölçü, "Kendisi için yapılmasını istediği muameleyi başkasına da yapmalıdır" olmalıdır.

> *Peygamber Efendimiz (s.a.v.), "Herhangi biriniz kendi nefsi için istediği bir şeyi, kendi kardeşi için de istemediği sürece (gerçekten) iman etmiş olamaz." (Buhari)*

Hıyanet etmek; malın kusurunu, kalitesini gizlemek, eksik ölçüp tartmak, piyasa fiyatını bildirmemek gibi davranışlarda bulunmaktır. Aldatmak ise bu gibi yollarla müşteriden fazla para almaktır. Mesela, alıcının şartlarına uygun olmayan bir şeyin, "istenilen şart ve kalitededir" diye- rek satılması aldatmaktır. Hıyanet ve aldatmanın her çeşidi İslam'a göre haramdır.

> *Peygamber efendimiz (s.a.v.), "Bizi aldatan bizden değildir." (Ebu Davud)*

buyurmakla her türlü hıyanet ve aldatmayı haram kılmıştır.

4.2.9. Ürün/Hizmetin Görülen ve Görülmeyen Kusurunu Gizlememek

Müslüman, hiçbir zaman malının açıktan görülsün ya da görülmesin müşteriler tarafından bilinmeyen ve alım satım sırasında bilinmesi mümkün olmayan kusur ve ayıbını örtmemeli, onu mutlaka karşı tarafa bildirmelidir. Yani alım-satıma konu olan malın ayıbını söylemek, başta mal sahibine daha sonra da bilene farzdır.

> *Peygamber Efendimiz (s.a.v.), "Bir malın ayıbının açıklanmadan satılması hiç kimseye helal olmaz. Keza o malın kusurunu bilene de onu açıklamaktan başka bir şey helal değildir." buyurmuştur (Gazali).*

Sigorta ve bireysel emeklilik aracıları, sundukları ürünlerin detaylarını açık ve net bir şekilde müşterilere anlatmaları gerekmektedir. Örneğin; bir kasko poliçesinde hangi klozların kapsam dâhilinde olup olmadığı konusu net bir şekilde müşteriye aktarılmalı, müşterinin göremediği hususların müşteriden gizli kalmamasına dikkat edilmelidir.

4.2.10. Ürün veya Hizmeti Fazla Övmemek ve Yalan Yere Yemin Etmemek

İslam ticaret ahlakına göre müşteriyi olumsuz yönde etkileyecek şekil ve derecede malın övülmesi (reklamının yapılması) doğru değildir. Ürün ve hizmette bulunmayan özelliklerle reklam yapılması asla caiz görülmemiştir. Bu nedenle özellikle yalan yere yemin etmek şiddetle menedilmiş ve ahlak dışı bir hareket olarak görülmüştür. Yalan ve gerçekdışı reklam yani bir başka ifadeyle, malı fazla övmek, malın hep cazip yönlerini gösterip sadece çekici niteliklerini nazar-ı dikkate vermek suretiyle reklam yapmak, malın satılmasını sağlayabilir ve sürümünü hızlandırabilir ancak, sonraki dönemlerde malın bereketini ve hatta sermayesini götürebilir.

> *Peygamber Efendimiz (s.a.v.), "(Yalan yerde) yemin malı sattırır, karı da (bereketi) mahveder." buyurmuştur (Müslim).*

Yalan yere yemin etmek yalnız malın bereketini götürmekle kalmaz, aynı zamanda sahibini ahiret âleminde büyük bir felakete de maruz bırakır.

Sigorta ve bireysel emeklilik şirketleri yapacakları reklam ve tanıtım faaliyetlerini Katılım esaslarına uygun olarak yapmalıdır. Benzer şekilde, sigorta ve bireysel emeklilik aracıları da ürün ve hizmetlerle ilgili makul seviyeyi aşacak övgülerden kaçınmalıdır.

4.2.11. Eksik Tartmamak ve Ölçmemek

Ticari hayatın temel unsurlarından olan doğru ölçüp tartmak son derece dikkat edilmesi gereken bir husustur. Bir gram dahi olsa eksik vermekten sakınmalıdır. Kur'an-ı Kerim eksik tartma ve ölçmeyi menederek adilane ölçme ve tartmayı müteaddit ayetlerle emretmiştir.

"Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu hem daha iyidir hem de neticesi bakımından daha güzeldir." (İsra:35),

"Ölçü ve tartıyı adaletle yapın." (En'am:152)

ayetlerinde bu hususun önemine vurgu yapılmıştır. Sigorta ve bireysel emeklilik aracılarının yapmış olduğu tüm işlemlerin fiili duruma ve gerçeğe uygun olması ve gerçeği doğru bir şekilde yansıtması gerekmektedir.

4.2.12. Pazarlık Üzerine Pazarlık Yapmamak

İslam dini hukuken ve ahlaken, kesinleşme safhasına gelmiş bir sözleşmeye müdahale edilmesini yasaklamıştır. Şöyle ki, kesinleşme safhasına gelmiş bir sözleşmenin satıcısına biri gizli veya aleni olarak devreye girip "Bunu, bana ver. Ben daha yüksek fiyatla alırım." veya müşteriye dönerek "Onu alma, ben sana aynı malı daha ucuz fiyatla veririm." derse bu caiz olmaz ve İslam ticaret ahlakına uymaz.

> *Peygamber Efendimiz (s.a.v.), "Kişi, kendi kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın... ve Müslüman bir kimse kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın." buyurmuştur (Müslim).*

Yalan yere yemin etmek yalnız malın bereketini götürmekle kalmaz, aynı zamanda sahibini ahiret âleminde büyük bir felakete de maruz bırakır.

4.2.13. Gücü Yettiği Halde Borcunu Geciktirmemek

İslam dini, alıcının ihtiyacına ve satıcının da sürüm yapma imkânı bulabilmesine binaen taksitli satışa izin vermiş, hatta tavsiye etmiştir. Ayrıca, borcunu zamanında ödeyemeyen fakir bir borçluya ikinci bir süre tanınmasını, iflas durumuna düşmüş ise, borcunun silinmesini ahlaki bir fazilet olarak nitelemiş ve bunu teşvik etmiştir. Buna karşın borçlunun, ekonomik durumu ve ödeme gücü yerinde olduğu halde borcunu zamanında ödemeyip geciktirmesini de çirkin bir tutum, dinen haram ve ahlak dışı bir davranış olarak görmüştür.

SEDDK

KATILIM ESASLI
SİGORTACILIK VE
BİREYSEL EMEKLİLİK

KATILIM ESASLI SİGORTACILIK VE BİREYSEL EMEKLİLİK

V. BÖLÜM

5.1. Katılım Esaslı Sigortacılık Uygulamasının Tarihsel Seyri

Geçmiş dönemlere ve Osmanlı dönemine baktığımızda hayatın olağan akışındaki risk faktörleri ve sigortaya gereksinim az idi. Sigortanın ihtiva ettiği risk paylaşımı, yardımlaşma ve dayanışma ihtiyacı; kefalet sistemi, zekât ve sadaka müessesesi, ahi birlikleri, lonca teşkilatları, vakıf müessesesi ve yardım sandıkları ile karşılanabilmekteydi.

Ticari anlamda sigortacılık faaliyeti, 19'uncu asrın sonlarına doğru Osmanlı sınırları içerisinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Bunun üzerine sigortanın İslam hukukundaki yerine ilişkin İslam âlimlerine sorular yöneltilmiştir. Bazı âlimler sigortacılığın caiz olmadığına, bazıları ise caiz olduğuna dair fetvalar vermişlerdir. Bu konuda İslam âlimleri arasında farklı görüşlerin ortaya çıkması, sigortaya ilişkin İslam'ın şer'i kaynaklarında yani Kur'an-ı Kerim ve peygamberimizin sünnetinde ve önceki İslam âlimlerimizin fıkıh kitaplarında kesin ve açık hüküm ve tespitlerin olmaması nedeniyledir. Sigortaya caiz değildir diyen âlimlerin önemli bir kısmı sigorta sözleşmesi haramdır diye kastetmemişler sadece sigorta sözleşmesinin geçersiz bir sözleşme olduğunu vurgulamak istemişlerdir. Yani sigorta sözleşmesinin özü itibariyle faizin haramlığı gibi bir haramlık durumu söz konusu değildir. Çünkü faizin yasak yani haram olduğuna dair şer'i kaynaklarda kesin ve açık hükümler bulunmaktadır.

"Muamelat fıkhında asıl olan serbestliktir" temel kaidesine göre ticari ve finansal işlemlerde asıl olan işlemin helal olmasıdır. Ne zaman ki İslami hükümle bir işlemin yasak olduğu ifade edilmişse, o zaman, o ticari veya finansal işlemin yapılması da yasaktır. Buradan da sigorta sözleşmesinin, aksi ispat edilmediği müddetçe helal olduğu hükmüne varılmaktadır.

Geleneksel sigorta sözleşmesinin önceki bölümlerde geçtiği üzere bir görüşe göre caiz olması, diğer bir görüşe göre caiz olmaması fetvaya dayalı bir husustur. Daha önce de belirtildiği gibi, bazen aynı konu hakkında iki farklı görüş veya fetva olabilmektedir. **Tam ehliyetli İslam âlimleri tarafından usul ilmi takip edilerek aynı konuda farklı şekilde verilen her bir fetva kendi içerisinde doğru kabul edilmelidir. Bu fetvalardan herhangi birini takip eden bir kişinin veya sigorta kuruluşunun diğer bir fetvaya göre hareket eden kişiyi veya sigorta kuruluşunu kınaması doğru olmaz. Kişi veya kuruluşların kendi içlerine sinen fetvaya göre hareket etme haklarının korunması önem arz etmektedir. Ülkemizdeki katılım esaslı sigortacılık ve bireysel emeklilik mevzuatı da bu yaklaşımı benimsemektedir.**

Fetvalardaki farklılığın genel anlamda temel sebeplerine değinecek olursak yukarıdaki bölümlerde yapılan açıklamalara burada tekrar yer vermek faydalı olacaktır. **Şöyle ki, bazı İslam âlimleri sigorta sözleşmesini alım satım sözleşmesi ile kıyaslamışlar ve sigorta kuruluşunun ödeyeceği tazminatın miktarının baştan belli olmaması nedeniyle sözleşmenin belirsizlik (garar) unsuru taşıdığını ifade ederek sigorta sözleşmelerini geçerli bir sözleşme olarak görmemişlerdir. Bazı İslam âlimleri ise; yine sigorta sözleşmesini alım satım sözleşmesi ile kıyaslamışlar ama sigorta sözleşmesinde yer alan belirsizliğin sözleşmenin sıhhatine mâni olacak derecede aşırı belirsizlik içermediği ve tarafları tartışma- ya veya haksız kazanca itmediği için sigorta sözleşmelerini geçerli bir sözleşme olarak görmüşlerdir. Bazı İslam âlimleri ise, sigorta sözleşmesinin alım satım sözleşmesi ile kı- yaslanmasının doğru olmadığını farklı bir sözleşme türü olduğunu ifade ederek sigorta sözleşmelerini geçerli görmüşlerdir.**

Yukarıda da belirtildiği üzere; sigortanın meşru olup olmaması hususu kesin İslami hükümler ile sabit olmayıp fetvaya dayalı bir husus olduğundan diğer fetva ve görüşlerin yok sayılması ve belirli bir görüş ve fetvaya dayalı uygulamanın sektöre tatbik ettirilmesi doğru bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Kamu otoritesinin şeffaflık, doğru bilgilendirme ve hesap verebilirlik ilkelerine yoğunlaşarak, etkin gözetim ve denetim faaliyeti yürütmesi daha doğrudur.

Yukarıdaki görüşler çerçevesinde İslam hukuku çerçevesinde sigortacılık faaliyetinin icrası için bazı sigorta modelleri geliştirilmiştir. Bu kitapçıkta Tekâfül modeli ile Türkiye modeli üzerinde durulacaktır.

5.2. Ülkemiz ve Dünyada Katılım Esaslı Sigortacılık Uygulamaları

5.2.1. Tekâfül Modeli

Ticari sigortalara ihtiyatlı yaklaşan başka bir deyişle geleneksel sigorta sözleşmesinin geçerli bir sözleşme olmadığı görüşünü benimseyen müşteri kitlesinin sigorta ihtiyacının karşılanması amacıyla alternatif sigorta modelleri geliştirilmiştir. Bu modellerden birisi de ilkesel bazda katılımcılar arasında risk paylaşımının ve yardımlaşmanın esas alındığı tekâfül modelidir. Tekâfül modelinde sigorta sözleşmesinin hibe esaslı olması ve sermayedar fonu ile katılımcı risk fonlarının ayrı yönetilmesi gerekmektedir. Sözleşmenin hibe esaslı olarak kurgulanması ile geleneksel sigorta sözleşmesinde var olduğu kabul edilen belirsizlik hususunun giderilmesi amaçlanmıştır. Çünkü hibe sözleşmesi ivazsız (karşılıksız) olup, bir taraf için yükümlülük doğurduğundan belirsizlik unsuru söz konusu olmamaktadır. Modelde şirket, sigorta riskini üstlenmeyen tekâfül operatörü olarak tanımlanıp, katılımcıları bir araya getiren, risk fonunu ve sigortacılık faaliyetlerini onlar adına yöneten bunun karşılığında da hizmet bedeli alan bir aracı olarak konumlandırılmaktadır. Risk fonu, katkı primi ödemeleri ile bunlardan kaynaklanan gelirlerin biriktirilmesi ve tazminat ve/veya birikim ödemeleri ile yasal yükümlülükler de dâhil olmak üzere yapılan harcama ve giderlerin karşılanması için oluşturulan fonu ifade etmektedir. Bu model başta Malezya olmak üzere birçok İslam ülkesinde bazı farklılıklarla uygulanmaya çalışılmaktadır.

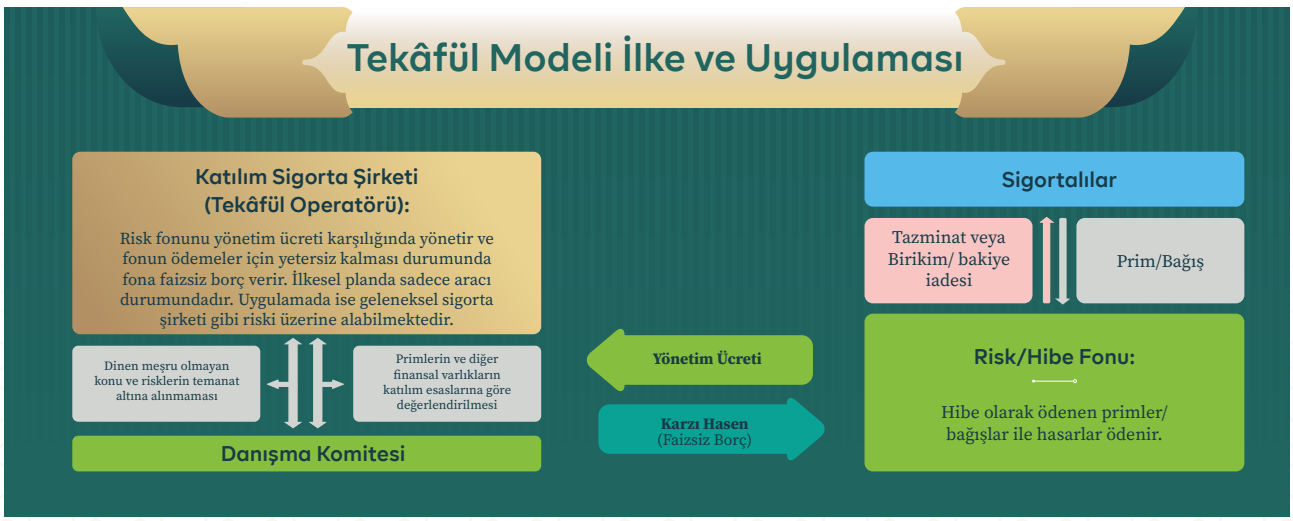

Yukarıda genel hatları ile belirtilen tekâfül modelinin mevcut uygulaması ilkeleri ile uyumlu değildir. Örnek verecek olursak, tekâfül sözleşmesi kapsamında ödenen tutarlar her ne kadar hibe esaslı diye tanımlansa da uygulamada her iki taraf (şirket ve katılımcı) için yükümlülük doğurmakta ve bu hâliyle konvansiyonel sigorta sözleşmesine benzemektedir. Diğer taraftan sigorta risk fonunda açık oluştuğu takdirde, riskin paylaşılması amacıyla katılımcılara rücu etmek rekabet koşulları açısından tercih edilmemektedir. Bu durumda ilgili ülke mevzuatları, sermayedarın borç verebilme kapasitesine sahip olmasını ve risk fonunda açık oluştuğu takdirde söz konusu fona faizsiz borç vermesini şart koşmaktadır. Lakin verilen borcun risk fonundan tahsili için fonun ileride fazla vereceğinin garantisi bulunmamaktadır. Bu durum, konvansiyonel sigorta şirketlerinde olduğu gibi riskin sermayedar tarafından üstlenilmesi sonucunu doğurmaktadır.

Dolayısıyla tekafül modelinin, konvansiyonel uygulamayı eleştirdiği belirsizlik unsuru kendi pratiğinde yer alan yukarıdaki her iki örnekte de varlığını korumaktadır. Bu uygulama biçiminin yaygın olduğu Malezya gibi ülkeler de durumun farkında olup çözüm için yeni arayışlar içine girmişlerdir. Fakat şu ana kadar bu uygulama şekli üzerine geliştirilmiş yoğun mevzuat altyapısı ve uzun yılların verdiği kurumsal ve akademik birikim ile isteksizlik, bu değişimi zorlaştırmaktadır.

Tekafül modelinin yukarıda açıklanan genel ilkeleri dikkate alındığında, söz konusu ilkelerin uygulamaya tam olarak yansıtılabilmesi ancak özünde ortaklık prensibi ile daimi üyeliğin geçerli olduğu platformlar vasıtasıyla mümkün olabilmektedir. Bu nedenle, ilgili mevzuat ve uygulama pratiği dikkate alındığında, sermayedarın tüm riski üstlendiği, müşteri ediniminin açık uçlu ve dönemsel olarak değişken olduğu, müşterilerin gerektiğinde ilave prim yükümlülüğüne katlanmaksızın hasar ve tazminatların tam olarak ödenmesi hususunda kesin beklenti içerisine girdikleri anonim şirket statüsüne sahip şirket uygulamalarında (mütüel hariç) yukarıda belirtilen Tekafül uygulama biçiminin, ilkeleri ile tam uyumlu icra edilmesi mümkün görülmemektedir. Bu çerçevede, anonim şirket statüsü ile faaliyet gösteren sigorta veya reasürans şirketlerinin, Tekafül modelini uygulamaması ve bu modeli uygulamakta olduğu izlenimi uyandıracak ifade ve tanımlamaları kullanmaması gerekmektedir.

- Sigorta sözleşmesinin hem esas hem de biçim olarak tam bir hibe sözleşmesi gibi uygulanmasının sağlanması,
- Risk fonunda açık olduğu zaman katılımcılardan açığın tamamlanmasının istenebilmesi,
- Risk fonuna mümkünse tüzel kişilik verilmesi veya tüzel kişilikteki amacı sağlayan bir statüye kavuşturulması
- Sermayedarın borç verme yükümlülüğünün ortadan kaldırılması.

Yukarıda yer alan hususlar tekâfül modelinin mevcut uygulamadaki eksiklikleri olup, söz eksiklerin giderilmesi durumunda tekâfül modeli de kendi içinde doğru ve uygulanabilir bir modeldir. Diğer yandan, tekâfül modelinin en kolay ve doğru uygulanabileceği operasyonel yöntem kooperatif veya mütüel sigorta yapılarıdır.

5.2.2. Teysir Modeli

Teysir kelimesi sözlük anlamı itibariyle "kolaylaştırma" manasına gelmekte olup, Teysir modeli ise istilahi anlamda; danışma komitesi nezaretinde dinen meşru olan konu ve risklerin teminat altına alındığı, finansal varlıkların katılım esasları çerçevesinde yönetildiği sigortacılık uygulamasını ifade etmektedir.

Teysir modelinde kooperatif, anonim şirket veya farklı bir statüde faaliyet gösteren sigorta veya reasürans şirketleri özelinde sağlanması gereken asgari koşullar aşağıda özet olarak ifade edilmektedir. Bunlar:

- İslami kurumsal yönetişim mekanizmasının kurulması (danışma komitesi, katılım uyum birimi, katılım iç denetim mekanizması)
- Dinen meşru olmayan konu ve risklerin teminat altına alınmaması,
- Finansal varlıkların katılım esasları çerçevesinde yönetilmesidir.

Diğer taraftan, asgari koşullarına riayet etmek şartıyla Teysir modeli, dayanışma, yardımlaşma, fon veya hesapların ayırımı gibi esaslara dayalı farklı uygulama biçimlerini de kapsamına almaktadır.

Teysir modelinin asgari çerçevesinde; aşağıda belirtilen uygulamalar veya benzeri uygulamalar yer almamaktadır.

- Sözleşmenin hibe esaslı olması,
- Vekâlet gibi ücretlendirme, mudarebe gibi kar paylaşım yöntemleri belirlenmesi,
- Sermayedar fonlarının ayrıştırılması,
- Tüzel kişiliği haiz fon kurulması,
- İade, bakiye veya borç (karz)

Teysir modelinde, kooperatif, anonim şirket veya farklı bir statüde faaliyet gösteren sigorta veya reasürans şirketleri;

- Mevcut sözleşme yapıları ile (hibe veya yardımlaşma esaslı olması zorunlu değil)
- Mevcut sermaye yapıları ile (sermayedar ve katılımcı fonu ayrımı zorunlu değil)
- Mevcut kar zarar uygulamaları ile (iade, bakiye veya borç (karz) uygulaması zorunlu değil)
- Mevcut organizasyonel yapıları ile (operatör veya işletmeci ayrımı zorunlu değil)
- Mevcut muhasebe ve raporlama yapıları ile (katılım esasları çerçevesinde paranın zaman değeri ve özün önceliği kavramlarına riayet etmek şartıyla)

faaliyet gösterebilir ve bu faaliyet biçimleri Teysir modeli kapsamında değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, Teysîr modelinin tüm sigortacılık platformlarında uygulanabilmesi ve sigortalılara teknik kar dağıtılması da mümkün bulunmaktadır.

Teysir modelinde, dayandığı ilkeleriyle uygulaması tutarsız olan, operasyonel zorluk ve ilave maliyetler barındıran uygulama biçimleri yerine, ilkeleriyle tutarlı, operasyonel yükü az, kolay anlaşılabilir ve anlatılabilir, kendi kendini denetleyen özgün bir uygulama biçimi benimsenmiştir. Böylelikle; fıkhi açıdan doğru olanı yapmak, sektörün gelişimini hızlandırmak amaçlanmıştır. Böylece, kendine özgün yaklaşımıyla, Türkiye'nin, diğer ülkeleri takip konumundan çıkarak takip edilen öncü ve rehber ülke konumuna gelmesi mümkün olacaktır.

5.3. Katılım Esaslı Şirketler ile Kuruluşların Yükümlülükleri

Katılım esaslarına göre faaliyet gösteren;

- Sigorta ve reasürans şirketlerinin,
- Sigorta kooperatiflerinin,
- Bireysel emeklilik şirketlerinin,
- Kuruluşların (katılım esaslı ürün ve hizmeti bulunan veya bu hizmet ve ürüne aracılık eden Tarım Sigortaları Havuzu ve Doğal Afet Sigortaları Kurumunu; söz konusu şirketlerden gelen katkı payları ile görevini ifa eden Güvence Hesabı, Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu ile diğer ilgili havuz, fon, hesaplar ile bunları uhdesinde bulunduran şirketler)

yükümlülükleri ilgili katılım mevzuatı ile açıklanmıştır.

Sigorta ve bireysel emeklilik aracılarının, katılım esaslı sigortacılık ve bireysel emeklilik kapsamında faaliyet gösteren şirketlerin ve kuruluşların hizmetlerine yönelik aracılık faaliyeti yürütebilmesi için, katılım esaslarına ve ilgili katılım mevzuatına ilişkin yeterli bilgi düzeyine sahip olması gerekmektedir.

5.3.1. İslami Kurumsal Yönetişim Mekanizması

İslami kurumsal yönetişim (shariah governance framework) mekanizması, doğru işin doğru şekilde yapılması hususunda katılım finans alanında büyük bir öneme sahiptir. Uluslararası standartlarda da bu hususun önemine yeterince vurgu yapılmıştır. Katılım mevzuatında yer alan danışma komitesi yapılanması, katılım uyum birimi ve katılım iç denetim raporu ve diğer ilgili süreçler İslami kurumsal yönetişim mekanizmasının genel çerçevesini oluşturmaktadır.

5.3.2. Danışma Komitesi Hizmeti Alınması

Danışma komitesi, sigortacılık veya bireysel emeklilik faaliyetlerinin katılım esasları çerçevesinde icrasını teminde görev alan ve en az 3 kişiden oluşan komiteyi ifade etmektedir. Sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetlerinin İslami hükümlere göre icra edilmesini sağlamak üzere ilgili İslami hükümler esas alınarak, usul ve esasları tespit etme ve uygulatma görevi danışma komitesine verilmiştir. Danışma komitesinin ayda asgari bir kez toplantı düzenleme ve yılda asgari bir kez eğitim verme sorumluğu da bulunmaktadır. Şirketin yıl boyunca faaliyetlerinin katılım esaslarına uygun olarak icra edilip edilmediğini teyit görevi de danışma komitesi uhdesindedir. Şirket veya kuruluş nezdinde katılım esaslarının uyumunu ve gözetimini takip amacıyla tesis edilen katılım uyum birimi ve iç denetim raporu fonksiyonu ile de danışma komitesi desteklenmiş ve daha etkili çalışabilmesi amaçlanmıştır.

5.3.3. Katılım Uyum Birimi

Katılım uyum biriminin iki temel fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlar; danışma komitesi faaliyetlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesi ve şirket faaliyetlerinin katılım esaslarına uyumunu teminen gerekli hizmetlerin yürütülmesidir. Katılım uyum birimi günlük işlem ve faaliyetleri dolayısıyla idari açıdan genel müdüre bağlanmıştır. Çalışmalarının etkinliği ve önemi açısından da yönetim kuruluna raporlama yapması öngörülmüştür. Danışma komitesinin sekretarya işlemleri, danışma komitesi kararlarının uygulanmasının temini yanında ürün ve hizmet geliştirme, veri paylaşımı ve raporlama süreçlerine de katkı sağlaması beklenmektedir. Gözetim ve uygulama görevi kapsamında; katılım esaslı ürün ve hizmetleri izleme, iç kontrol noktaları oluşturma, risk değerlendirmesi yapma, denetim, talep ve şikâyet sonucu oluşan tespitleri değerlendirme ve tüm hususları danışma komitesi ve ilgili birimlerle paylaşma görevi de bulunmaktadır.

5.3.4. Katılım İç Denetim Raporu

Katılım iç denetim raporu; şirket veya kuruluş faaliyetlerinin, ilgili mevzuat ile danışma komitesi kararlarına uygun olarak yürütülüp yürütülmediğinin anlaşılmasına hizmet etmektedir. Bu amaçla söz konusu raporun yılda en az bir defa düzenlenmesi gerekmektedir. Rapor düzenlendikten sonra danışma komitesinin de rapora ilişkin mütalaası alınarak yönetim kuruluna sunulmaktadır. Rapor ile tespit edilen uyumsuzlukların yönetim kurulu tarafından giderilmesi ve danışma komitesi ile de müzakere edilmesi beklenmektedir. Katılım uyum birimi fonksiyonu ile birlikte katılım iç denetim mekanizması şirket veya kuruluşun kendi kendini denetlemesine ve iyileştirmesine katkı sağlayacaktır.

5.3.5. Eğitim, Sınav ve Sertifikasyon Mekanizması

Şirketlerin ve kuruluşların katılım mevzuatı ile belirtilen birimlerinde görev alacak personelinin katılım finans alanında lisans veya lisansüstü programlardan birinden mezun olması veya Kurumca uygun görülecek ulusal veya uluslararası sertifika sahibi olması zorunlu tutulmuştur. Şirket veya kuruluş personelinin sertifikasını aldığı yılı takip eden yıldan başlamak üzere her yıl düzenli olarak içeriği Kurumca belirlenecek bir günlük yenileme eğitimine katılımı zorunludur. Danışma komitesi, katılım sertifikası sahibi olan veya söz konusu sertifikaya sahip olmakla yükümlü olan personele yılda en az bir kez eğitim vermekle yükümlüdür.

Aracı eğitimlerine ilişkin olarak; sigortacılık Eğitim Merkezi ve Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından ihtiyari veya zorunlu olarak verilecek tüm eğitim programlarına ve düzenlenecek sınavların kapsamına katılım esaslarına ve uygulamasına ilişkin konular dâhil edilmektedir. Şirketlerin, yılda en az bir defa olmak üzere aracıları için içeriği Kurumca onaylanacak eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunmaları gerekmektedir.

5.3.6. Gecikme Faizi ve Sözleşme Metnine ilişkin Özel Hususlar

Şirket veya kuruluşça yükümlülüklerin zamanında yerine getirilmemesinden dolayı ilgili mevzuat ile ödenmesi hüküm altına alınan gecikme faizi, gecikme cezası veya benzeri tutarlara ilişkin ödeme yapılırken, hak sahibine söz konusu ilave tutarın katılım esasları çerçevesinde değerlendirilmesi hususunda hatırlatma mahiyetinde bilgilendirme yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte, şirket veya kuruluş, hak sahiplerince yükümlülüklerin zamanında yerine getirilmemesinden kaynaklanan ve ilgili mevzuat ile ödenmesi hüküm altına alınan gecikme faizi, gecikme cezası tutarlarını danışma komitesinin görüşünü alarak katılım esasları çerçevesinde değerlendirmekle yükümlüdür. Diğer taraftan, şirket veya kuruluşça sunulan poliçe, sözleşme ve bilgilendirme formlarında; tutarların katılım esasları çerçevesinde değerlendirildiğine, ürün veya hizmetin dinen meşru olmayan konu ve faaliyetler için olamayacağına ve tüm bu hususların danışma komitesi nezaretinde yürütüldüğüne ilişkin ifadelerin yer alması gerekmektedir.

5.4. Katılım Esaslı Sigortacılık Faaliyetleri

Sigorta ve reasürans şirketleri katılım esaslı ürün ve hizmetlerini danışma komitesinin onayından geçmiş sözleşme ve poliçeler vasıtası ile sunabilirler. Söz konusu sözleşmelerde, dinen meşru görülmeyen faaliyetlerin teminat altına alınmayacağı açıkça belirtilir. Müşterilerden tahsil edilen primler ile şirketin finansal varlıkları İslami esaslara uygun hesap ve yatırım araçlarında değerlendirilir. Şirket bünyesinde teşekkül ettirilen katılım uyum birimi, danışma komitesi faaliyetlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesinden ve şirket faaliyetlerinin katılım esaslarına uyumunun takip ve gözetiminden sorumludur.

5.5. Katılım Esaslı Bireysel Emeklilik Faaliyetleri

Emeklilik şirketlerinin dini hassasiyeti olan vatandaşlarımıza katılım esaslı ürünlerini satabilmeleri için unvanında katılım ibaresi bulunan emeklilik planı kurması gerekmektedir. Katılım emeklilik planına sadece katılım emeklilik fonları dâhil edilebilir. Bununla birlikte, dini hassasiyetinden ziyade, getiri avantajı vb. nedenlerle katılım emeklilik fonlarını diğer katılımcılar da seçebilmektedir. Katılım emeklilik fonunun kurulması aşamasında, varlıkların seçimi ve güncellenmesinde, katkı payı tahsilatı, cayma, ayrılma, aktarım ve emeklilik işlemleri gibi durumlarda nakit olarak yönetilen tutarların işlem gördüğü hesapların seçiminde danışma komitesinin onayının alınması gerekmektedir. Gerek şirket bünyesindeki faaliyetler için gerekse portföy yönetim şirketinin bu kapsamdaki faaliyetlerinden şirket yönetim kurulu sorumludur.

5.6. Katılım Esaslı Kuruluş Faaliyetleri

Kuruluşlar, katılım esaslı sigorta ve reasürans şirketleri ile yürüttükleri faaliyetlerde katılım esaslarına göre hareket etmekle yükümlüdür. TARSİM, DASK, Güvence Hesabı, Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu, Özel Riskler Yönetim Merkezi ile diğer ilgili havuz, fon, hesaplar katılım esaslı şirketlerden gelen prim tutarları ile finansal varlıkları ayrı bir havuzda katılım esaslarına göre yönetirler. Bununla birlikte, DASK, TARSİM veya alacak sigortası gibi havuzlar katılım esaslı sigorta ürünü de sunabilirler. Söz konusu sigorta ürünlerinden elde ettikleri primler ile o ürünler kapsamında ödemeleri gereken tazminatı da yine ayrı bir havuzda katılım esaslarına göre yönetirler. Yine bu kapsamda, Danışma komitesi hizmeti alırlar ve bünyelerinde bu alanda yetişmiş personel bulundururlar.

5.7. Katılım Esaslı Hesaplar ve Yatırım Araçları

Katılım esaslı yatırım araçları İslami esaslar dikkate alınarak tasarlanmış yatırım araçlarını ifade etmektedir. Bununla birlikte, katılım esaslı diye sunulan her yatırım aracı gerçekte İslami esaslara uygun olmayabilir. Yatırım aracının içeriğine, uygulanış biçimine, bu aracı sunan kuruluşun hassasiyet düzeyine göre yatırım aracının İslami esaslara uygunluğu değişecektir. Söz konusu yatırım araçları İslami finans alanında ihtisas sahibi kişilerce tasarlandığı ve tam ehliyetli İslam âlimlerinin bulunduğu danışma komitelerince incelenip uygunluğu onaylandığı ölçüde o yatırım aracının İslami esaslara uygunluk düzeyi artacaktır. Bununla birlikte söz konusu yatırım araçlarının dışarıdan şer'i denetime tabi tutularak İslami esaslara uygunluğunun ölçülmesi de söz konusu ürünlerin kalitesini artırmada önemli bir rol oynayacaktır.

Bu açıklamalarda belirtilen hususlar saklı kalmakla birlikte, katılım finans alanında bazı yatırım araçlarını örnek olarak aşağıda vermek faydalı olacaktır. Katılım esaslı sigorta, reasürans ve bireysel emeklilik şirketleri ile kuruluşlar finansal varlıklarını danışma komitesinin uygun görüşü ile aşağıda belirtilen hesaplarda ve yatırım araçlarında değerlendirebilirler.

- Katılım esaslı finans kuruluşlarında ve katılım bankalarında açılacak TL, EURO, USD katılma ve yatırım hesapları,
- Fiziki altın, gümüş ve kıymetli madenler ile bunlara ilişkin hesaplar,
- Sukuk ve ortaklık veya mülkiyet hakkı veren diğer sermaye piyasası araçları
- Katılım esaslı para ve sermaye piyasası araçları,
- Dinen meşru alanda faaliyet gösteren şirketlerin hisse senetleri (kumar, alkol, zararlı ilaç, fuhuş veya faizli işlemler ile ilgili şirketlerin hisselerine yatırım yapılmaz)
- Meşru projelere ortaklık veya doğrudan yatırımlar.

SEDDK

KATILIM ESASLI
SİGORTACILIK VE
BİREYSEL EMEKLİLİK

ARACILARININ MÜŞTERİLERE ANLATMASI GEREKEN HUSUSLAR

VI. BÖLÜM

Sigorta ve bireysel emeklilik aracılarının katılım hassasiyeti bulunan müşterilerinin ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilmesi ve ürün taleplerini doğru bir şekilde karşılayabilmesi için bu çalışmada anlatılan tüm hususların yanında ürün ve hizmet sunumunda aşağıdaki hususlara da ayrıca dikkat etmesi önem arz etmektedir.

6.1. Sigorta Aracılarının Anlatması Gereken Hususlar

Sigorta şirketlerine ve kuruluşlara aracılık görevi ifa eden aracıların müşterilere ayrıca anlatması gereken hususlar aşağıda sayılmıştır.

- Katılım esaslı şirketler, faaliyetlerini danışma komitesi nezaretinde yürütürler.
- Katılım esaslı şirketler, İslami esaslara ve uygulamalara ilişkin eğitim verdiği ve bu alanda yetişmiş personelleri aracılığıyla hizmet sunarlar.
- Katılım esaslı şirketler dinimizce haram olan konu ve faaliyetlere sigorta teminatı vermezler.
- Katılım esaslı şirketler, birey ile toplum sağlığı ve refahını öncelikli amaç edinen konu ve faaliyetlere hizmet sunarlar.
- Katılım esaslı şirketler, tahsil ettikleri primleri, İslami esaslara uygun hesaplarda ve yatırım araçlarında değerlendirirler.
- Katılım esaslı şirketler dinen uygun ürün ve hizmetleri sigorta sözleşmelerine ve poliçelere konu ederler.
- Danışma komitesi, şirket faaliyetlerinin İslami esaslara uygunluğunun sağlanmasından ve takibinden sorumludur.
- Katılım esaslı şirket bünyesinde katılım uyum birimi yer alır ve bu birim, danışma komitesi faaliyetlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesinden ve şirket faaliyetlerinin katılım esaslarına uyumunun takip ve gözetiminden sorumludur.
- Katılım esaslı şirketlerin danışma komitelerine, sundukları ürün ve hizmetlere internet sitelerinden ulaşmak mümkündür.
- TARSİM, DASK ve alacak sigortasının yönetildiği havuzların katılım esaslı ürün ve hizmetleri bulunmaktadır.
- Katılım esaslı şirketler, aracılarına yılda en az bir defa katılım esaslarına ilişkin eğitim verirler.

6.2. Bireysel Emeklilik Aracılarının Anlatması Gereken Hususlar

Katılım emeklilik fonlarına aracılık eden bireysel emeklilik aracılarının müşterilere ayrıca anlatması gereken hususlar aşağıda sayılmıştır.

- İslami esaslara uygun yatırım araçlarını barındıran emeklilik fonlarının unvanında katılım ibaresi yer alır.
- Bir ya da daha fazla katılım emeklilik fonu bulunan şirketler danışma komitesi hizmeti alır.
- Tüm katılım emeklilik fonları danışma komitesinin onayına tabidir.
- Emeklilik şirketleri, İslami esaslara ve uygulamalara ilişkin eğitim verdiği ve bu alanda yetişmiş personelleri aracılığıyla hizmet sunarlar.
- Bir şirket, ancak emeklilik fonlarının tamamı katılım emeklilik fonlarından oluşması durumunda unvanında katılım ibaresi kullanabilir.
- Emeklilik şirketinin sorumluluğu katkı payının şirkete intikali ile başlar.
- Katkı paylarının ödenmesinde kullanılacak ödeme yöntemlerine katılımcı veya katılımcı ad ve hesabına ödeme yapan kişi, işveren ya da sponsor tarafından karar verilir.
- Şirket ödeme yöntemlerinin seçimi konusunda katılımcıyı zorlayamaz.
- Emeklilik şirketi, katılım esaslı faaliyetlerini katılım emeklilik planı aracılığıyla yürütür.
- Katılım esaslı ürün veya hizmet talep eden katılımcılara katılım emeklilik planı haricinde başka bir emeklilik planı sunulamaz.
- Katılım emeklilik planı en az bir adet katılım emeklilik fonu içerir ve söz konusu plana katılım emeklilik fonu dışında başka bir fon dâhil edilemez.
- Katılım emeklilik fonu, katılım esaslı olmayan plan içerisinde yer alabilir.
- Emeklilik şirketi, başka şirketlerce kurulmuş katılım emeklilik fonunu ancak kendi danışma komitesinin uygun görüşü ile katılım emeklilik planlarına dâhil edebilir.
- Söz konusu katılım emeklilik fonunun içerik ve stratejisinde kurucusu tarafından yapılması planlanan değişikliklere ilişkin diğer emeklilik şirketinin bilgilendirilmesi zorunludur.
- Danışma komitesince sonradan uygun görülmeyen katılım emeklilik fonu katılım emeklilik planından çıkarılır.
- Katılım emeklilik fonu ve planına ilişkin katılımcıyı ilgilendiren tüm süreçlerde katılımcı bilgilendirilir.

SİGORTACILIK VE
ÖZEL EMEKLİLİK
DÜZENLEME VE
DENETLEME
KURUMU

SEDDK

2022 - Gözden Geçirilmiş Versiyon